

Головний редактор: Тамара Вилегжаніна	
Редакційна колегія: Л. Бейліс, заст. головного редактора, канд. іст. наук; В. Бабич, канд. іст. наук; С. Басенко; Л. Дубровіна, д-р іст. наук, чл.-кор. НАН України; Ю. Ворона (секретар); В. Загуменна, канд. пед. наук; В. Ільганаєва, д-р іст. наук; Т. Ківшар, д-р іст. наук; С. Кулешов, д-р іст. наук; Н. Кушнарєнко, д-р пед. наук; В. Пашкова, канд. пед. наук; Л. Петрова, д-р пед. наук; Н. Розколупа; З. Савіна; В. Скнар, канд. пед. наук; М. Слободяник, д-р іст. наук, чл.-кор. Міжнародної академії інформатизації; І. Цуріна; А. Чачко, д-р пед. наук, дійсний член Міжнародної академії інформатизації; Г. Швецова-Водка, д-р іст. наук; І. Шевченко, канд. пед. наук.	4 4 5 6 8 9 11
Комп'ютерний набір: Леонід Бейліс, Юрій Ворона	14
Редактори: Світлана Басенко, Наталія Маслова-Зоріна	18
Художник: Роман Чудновський	22
Верстка: Олексій Остистий	24
Фото для обкладинки: Олексій Остистий, Роман Чудновський	24
Журнал заснований Національною парламентською бібліотекою України	27
Реєстраційний № КВ 3254	
Посилання на видання обов'язкові. За зміст рекламних оголошень редакція відповідальності не несе. Редакція залишає за собою право літературного редагування і скорочення статей. Редакція може опублікувати матеріали, не поділяючи точку зору автора.	29 31
Рукописи не рецензуються і не повертаються.	32
Адреса редакції: 01001, м. Київ-1, вул. Грушевського, 1 Тел.: (044) 278-84-21 Факс: (044) 278-85-12 E-mail: planeta@nplu.org	34 35
© Державний заклад "Національна парламентська бібліотека України", 2008	36
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК №2 866 від 31.05.07	
Підписано до друку 29.08.2008. Формат 60x84/8. Папір офсет. Друк офсетний. Обл.-друк. арк. 19,9 Наклад 2100 прим. Зам. 90	38
Віддруковано в Нац. парлам. б-ці України Обкладинка тов. «ПОЛІГРАФ»	39 40 41 42 42

Зміст

Вітання Міністра культури і туризму України з нагоди Всеукраїнського дня бібліотек	
Вилегжаніна Т. Свято бібліотечної спільноти Всеукраїнський день бібліотек – свято усіх громадян, усього українського суспільства (Вітання УБА з нагоди Всеукраїнського дня бібліотек)	
Дзюба І. Перший трудовий ювілей	
Бейліс Л. Святкуємо перше десятиріччя	
Александрова О. «Бібліотечна планета» очима читачів	
Тітова Н. Роль і місце публічних бібліотек у побудові інформаційного суспільства: окремі аспекти, досвід та першочергові завдання	
Мастіпан О. Сільські бібліотеки України: реальний стан, проблеми, перспективи (за результатами дослідження)	
Богза Н. Модель сільської бібліотеки: професійне бачення	
Цуріна І. Влада інвестує в активного бібліотекаря	
Савіна З. Повінь відступила: рахуємо збитки	
Розколупа Н. Рівненський експеримент: правові аспекти реалізації	
Воскобойнікова-Гузєва О. Публічна інформаційна бібліотека Франції: модель сучасного інформаційного простору	
Гірсберг Д. Шляхи освіти бібліотекарів	
Ворона Ю. Про роботу з українським населенням у Золотоношківській сільській бібліотеці Стерлітамакського району Республіки Башкортостан (Росія) (за матеріалами Т. Афанасьєвої)	
Погребна О. Трагічна сторінка в історії України	
Україна на XV Міжнародній ювілейній конференції „Крим 2008” (Підготувала Н. Розколупа)	
Бурячинська Л. Бібліотека коледжу – на допомогу навчанню	
Краховська М. Скарбниця перлин в океані мистецтва (Участь публічних бібліотек в акції „Мистецтво одного села”)	
Щаслива доля на бібліотечній ниві (Про Л. Капкаєву)	
Кононенко В. Книга про Герб України	
Король В. На допомогу керівникові	
Ольга Марківна Серьогіна	
Постанова КМ України	
Наші автори	

З 10 листопада 1999 року журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата історичних наук

ВІТАННЯ МІНІСТРА КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Дорогі українські бібліотекарі!

Від імені Міністерства культури і туризму України і від себе особисто щиро вітаю вас із Всеукраїнським днем бібліотек!

Започатковане десять років тому ваше професійне свято засвідчило увагу Української держави до бібліотечної справи і до професії бібліотекаря.

Нині ми відзначаємо значний прогрес у розвитку українських бібліотек, які за допомогою новітніх технологій долучаються до світового інформаційного простору, гідно репрезентуючи у ньому інтелектуальні і культурні здобутки нашого народу.

В основу роботи бібліотек закладено гуманний і демократичний принцип забезпечення інформаційної рівності для всіх членів суспільства, що сприяє впровадженню в життя конституційного права на вільний розвиток особистості.

Помітні зрушення, що відбуваються нині в бібліотечній справі, багато в чому стали можливими завдяки вашому ентузіазму і професійному сумлінню, глибокому розумінню свого патріотичного обов'язку, бажанню інформаційно забезпечити інтелектуальне, духовне та економічне зростання нашої держави.

Від усієї душі бажаю вам, шановні друзі, великого людського щастя, доброго здоров'я і нових творчих здобутків!

Міністр культури і туризму України **В. Вовкун**

КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

СВЯТО БІБЛІОТЕЧНОЇ СПІЛЬНОТИ

БІБЛІОТЕКИ – одне з великих надбань цивілізації. Без них неможливо уявити розвиток науки, освіти, культури, життя громадян будь-якої країни. Саме вони є інформаційною основою високорозвинутого демократичного суспільства.

Відповідно до Указу Президента України № 471/98 від 14 травня 1998 р., вже десять років поспіль 30 вересня в Україні традиційно відзначається професійне свято – Всеукраїнський день бібліотек. Це свідчить про глибоку повагу влади та народу до своєї духовної спадщини, а також про визнання ними тієї ролі, яку відіграє в державі та в житті суспільства така поважна інституція, як Бібліотека.

Саме вона за своїм природним призначенням є потужним знаряддям демократії, гармонізації суспільних відносин, важливим чинником інтелектуального, духовного та естетичного збагачення нації. Доносячи до людей весь спектр різноманітних знань та інформаційних потоків, державотворчих ідей, розкриваючи реальну картину світу, бібліотека сприяє всебічному розвитку особистості, ви-

хованню кращих громадянських якостей і патріотичної свідомості населення, забезпечує нерозривний зв'язок минулого та сьогодення.

Оцінюючи роль та значення бібліотеки, доречно згадати слова відомого американського поета, драматурга, критика та громадського діяча Арчибальда Макліша: «...бібліотека, майже єдина з великих пам'яток цивілізації, стоїть зараз ще вище, ніж раніше. Вона залишається мовчазним і стійким свідченням того, що великі книги все ще говорять, причому не поодинокі, а начебто разом»¹.

Пам'ятки людської думки накопичувалися в бібліотеках упродовж багатьох століть. І нині їхні фонди містять невичерпні запаси інтелектуальної енергії, яка спрямовується на творчість, служіння добру, духовний розвиток суспільства.

Десять років, що минули, хоч і були складними та суперечливими для бібліотек, зокрема через

Т. Вилегжаніна

¹ MacLeish Ar. The Premise of Meaning // The American Scholar. – 1972. – N 41 (Summer). – С. 362

фінансові труднощі, довели, що вони стали дійсно сучасними установами і піднялися на новий, більш високий щабель свого розвитку. За цей час відбулися значні зміни як у державі, так і у суспільній свідомості. Саме демократизація та інформатизація суспільства, перехід на ринкові умови господарювання вимагали докорінних змін у функціонуванні бібліотек. Останні, у свою чергу, пішли по шляху інноваційних перетворень, що відбувалися на сталій основі з поступовим оновленням (модернізацією) функціональних, структурних, фінансово-економічних, управлінських елементів. Це спричинило значні зрушення – бібліотеки стали справді сучасними установами.

Зміст поняття «сучасна бібліотека» – багатоаспектний. Вона є вікном у світ, фактором консолідації нації, засобом, що забезпечує безперервність розвитку і спадковості культури, гармонізатором соціальних відносин, елементом системи навчання, самоосвіти, духовного, естетичного і професійного вдосконалення особистості. Саме в її стінах діє постулат демократичного суспільства: право людини користуватися бібліотекою не обмежується з причини її віку, раси, віросповідання, національності, соціальних або політичних поглядів.

За останні десять років бібліотечна галузь України, мережа якої складає понад 40 тис. бібліотек різних типів і форм власності, розвивалася відповідно до інтересів та вимог суспільства.

До послуг населення країни на 01.01.2008 року – 18 401 бібліотека сфери впливу Міністерства культури і туризму України із загальним фондом майже 304 млн. примірників. Це – 6 державних, 72 обласні, 18 323 публічні бібліотеки, користувачами яких є 17 млн. осіб, а це майже кожен третій житель України. Бібліотечні послуги їм надають понад 35 тис. кваліфікованих спеціалістів.

У день професійного свята бібліотекарів суспільство вшановує подвижників бібліотечної справи, людей, які присвятили своє життя служінню книзі.

Визнання суспільством нового статусу бібліотеки як інформаційного закладу об'єктивно поставило професію бібліотекаря у ряд найнеобхідніших і актуальних.

За останні десять років прийшло розуміння того, що хороший бібліотекар – це той, хто має вичерпні знання та здатний передавати їх іншим, досконально орієнтується в інформаційних ресурсах. Для нього не існує «широкого загалу користувачів», а кожний із них є «особливим випадком» – зі своїми потребами, проблемами, бажаннями та прагненнями. Для сучасного бібліотекаря головне, щоб користувачі не виходили за межі бібліотеки з почуттям розчарування, не отримавши необхідних документів.

Сьогодні у нас подвійне свято. В рік заснування Всеукраїнського дня бібліотек було також започатковано і професійний часопис бібліотечної спільноти – науково-виробничий журнал «Бібліотечна планета», сорок перший номер якого ви тримаєте в руках. Усі ці роки часопис змінювався, розвивався і, хочеться сподіватися, покращувався. Його наклад збільшився з 300 до 2 000 примірників, що свідчить про популярність журналу серед бібліотечних фахівців. Адже за 10 років тематика публікацій значно розширилася відповідно до кардинальних змін у нашій професійній роботі, розвитку бібліотечно-інформаційних технологій.

«Бібліотечна планета» – це видання для всіх і для кожного. І нам би хотілося, щоб якомога більше науковців та фахівців стали його дописувачами.

Щиро вітаю всіх бібліотечних працівників і тих, хто причетний до книги, з нашим професійним святом – Всеукраїнським днем бібліотек, а читачів та авторів журналу «Бібліотечна планета» з десятиріччям видання.

Бажаю всім творчої наснаги, міцного здоров'я, натхнення, дружнього взаєморозуміння та підтримки, радості, добра і нових успіхів у нашій благородній справі!

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДЕНЬ БІБЛІОТЕК – СВЯТО УСІХ ГРОМАДЯН, УСЬОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Шановні колеги!

Від імені Президії Української бібліотечної асоціації щиро вітаю вас із Всеукраїнським днем бібліотек. Віддаючи належне вашій подвижницькій праці й професіоналізму, відзначаючи кардинальні зміни, що відбуваються в галузі завдяки вашим зусиллям, вважаю за доцільне наголосити, що цей День не тільки й не стільки наше професійне свято. ЦЕ – СВЯТО УСІХ ГРОМАДЯН, УСЬОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА, БО БІБЛІОТЕКИ:

- *надають необмежений доступ до інформації та виконують функції центрів освіти протягом життя;*
- *є лідерами у наданні всім громадянам доступу до нових інформаційних технологій і навчанні ними володіти, забезпечують використання електронних мереж, які поєднують книгозбірні та ресурси;*
- *у світі, що постійно змінюється, забезпечують невпинний зв'язок із минулим і майбутнім окремої особи, громади, нації, цивілізації;*
- *надають доступ до результатів наукових досліджень з проблем охорони здоров'я, економіки, навколишнього середовища та ін., що важливо для покращання умов життя;*

- допомагають формуванню конкурентоспроможних працівників, реалізуючи програми інформаційної грамотності для дорослих і дітей, навчаючи їх шукати, оцінювати та використовувати інформацію, необхідну їм для роботи, здоров'я, освіти та інших потреб;
- гарантують обмін інформацією через географічні, мовні, політичні та інші бар'єри, що сприяє розвитку конкурентноздатного бізнесу;
- сприяють діалогу та обміну ідеями з метою покращання діяльності урядових установ і закладів культури;
- співпрацюють з іншими організаціями для задоволення місцевих, національних і міжнародних потреб, допомагають вирішувати проблеми, пов'язані з неписьменністю, безробіттям, бідністю та браком ресурсів;
- завдяки різноманітності своїх фондів та програм допомагають пізнати історію та традиції національних і світових культур, що сприяє взаєморозумінню й допомагає вирішенню проблем і конфліктів.

Для того, щоб українські книгозбірні у повному обсязі виконували такі функції, бібліотекарі повинні бути відкритими для нових способів дій, нових підходів, які підвищать якість обслуговування читачів. Нові політичні, соціальні та економічні реалії вимагають перегляду нашої професійної ролі, відповідальності та цінностей.

Вітаючи вас, дорогі колеги, із Всеукраїнським днем бібліотек, Українська бібліотечна асоціація підкреслює, що для того, щоби народ України мав вільний і відкритий доступ до інформації, ми повинні переконати місцевих, національних і міжнародних лідерів, громадян України у важливості бібліотек і бібліотекарів. Нам треба об'єднатися навколо вирішення питань фінансування, доступності, інформативності, копірайту та ін. Українська бібліотечна асоціація долучається до світової кампанії, проголошеної Міжнародною федерацією бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА), під назвою «Бібліотека – на порядку денному» і закликає вас до спільних дій на всіх рівнях – міжнародному, національному, обласному, міському, районному та сільському. Тільки разом ми зможемо довести суспільству, що українська бібліотека – це символ демократії.

Щиро бажаю вам щастя, здоров'я, натхнення!

Валентина Пашкова,
президент Української бібліотечної асоціації,
канд. пед. наук, доцент,
заслужений працівник культури України

«БІБЛІОТЕЧНИЙ ПЛАНЕТИ» – 10 РОКІВ

ПЕРШИЙ ТРУДОВИЙ ЮВІЛЕЙ

ДЕСЯТЬ років тому Національною парламентською бібліотекою України було започатковано видання часопису під привабливою назвою «Бібліотечна планета». Задумано його було як орган, що мав би взяти на себе широке коло функцій і суто професійного, і суспільно-культурного характеру. Малися на увазі висвітлення теоретико-методологічних основ бібліотечної справи, сприяння професійному самовдосконаленню бібліотечних працівників, розроблення сучасних стратегій інформаційного забезпечення різних верств суспільства, аналіз ролі бібліотек у нарощуванні інтелектуального потенціалу нації, висвітлення практичної діяльності бібліотек різних рівнів та надання конкретної допомоги бібліотечним працівникам у вирішенні їхніх проблем. Зрештою, йшлося і про необхідність привернення уваги держави, суспільства, громадських організацій до цих проблем.

Тепер, коли минуло десять років і вийшло друком чотири десятки чисел часопису, можна сказати, що

він успішно виконує своє завдання. Сформовано міцний редакційний і авторський колектив, є тісний зв'язок з культурною, насамперед бібліотечною, громадськістю. Регулярно публікуються матеріали методичного характеру, розповіді про великі бібліотеки України та їхні скарби, про книговидання й книготоргівлю. Часопис надає слово бібліотекарям-активістам, які пропонують свої ідеї та цікаві ініціативи, спрямовані на підвищення ролі бібліотек у культурному житті суспільства через розширення меж і форм їхньої допомоги різним верствам населення. Виправдовуючи свою назву, «Бібліотечна планета» друкує матеріали про досвід кращих бібліотек Західної Європи, Польщі, Росії, Білорусі, про методи їхньої роботи з різними віковими та соціальними групами користувачів бібліотек. Це – один із аспектів нашої адаптації до критеріїв світового культурного процесу. Тут є і великий резерв для обміну інформацією та для модернізації бібліотечних технологій.

І. Дзюба

Однак українська реальність ставить організаторів і практиків бібліотечної справи перед багатьма проблемами «нижчого» порядку, яких не мало би бути в суспільстві, що дбає про своє духовне майбуття. Внаслідок непродуманих реформ у другій половині 90-х років – виведення більшості книгозбірень із державного фінансування і підпорядкування їх місцевим органам без відповідних майнових, фінансово-організаційних та юридичних гарантій – бібліотеки часто ставали жертвами сваволі, некомпетентності або й антикультурності місцевих адміністратур та бізнесу. Таким чином «зникли безвісти» тисячі бібліотечних закладів, насамперед сільських. За умов загальної деградації культурної інфраструктури села їх майже неможливо відродити, як і тисячі сільських книгарень. Та все-таки потрібен пошук якихось нових шляхів забезпечення читачьких потреб сільського люду, в тому числі й сільської школи. І тут «Бібліотечній планеті» є що досліджувати, пропонувати та брати під свій контроль, зокрема, здійснювати постійний «моніторинг» ставлення сільських і районних влад (та й не тільки їх: згадаймо долю багатостраждальної Полтавської обласної бібліотеки для дітей імені Панаса Мирного) до культурних об'єктів у зоні їхніх повноважень та водночас популяризувати, хай і нечисленні, приклади допомоги й доброчинства з боку місцевого підприємництва.

Традиційна робота бібліотек із читачами також потребує врахування нестандартних обставин як позитивного, так і негативного виміру. Відомо, які великі можливості принесла широка комп'ютеризація бібліотек (поки що, на жаль, далеко не всіх). Але й тут є свої проблеми. Інтернет фантастично збільшив інформаційний ресурс для всього суспільства та для кожного користувача. Але він породив і загрозу інформаційного хаосу, захарашення інформаційного простору напівфабрикатами й компіляціями, небезпеку необдуманого та некритичного використання випадкових матеріалів. І тут великого значення набуває культура вибору, культура інтелектуальних та смакових критеріїв користувача, його здатність оцінювати доказову базу й джерельну обґрунтованість тих або інших тверджень. І цю культуру має виховувати, зокрема, й бібліотека, оскільки комп'ютер, Інтернет стають знаряддями її роботи; ці проблеми має висвітлювати й «Бібліотечна планета».

Або таке, в якомусь сенсі традиційніше. Бібліотеки всіх «рангів» зазвичай брали і беруть участь у відзначенні культурних ювілеїв, у популяризації книжкових новинок. Але здебільшого йдеться про обмежене коло канонізованих явищ або «розкручених» авторів. Та насправді вартих уваги явищ і авторів незмірно більше, і тут потрібна ініціатива й пошукова робота самих бібліотек. Нині більшість книгозбірень не одержує новинок літератури і не спроможна їх придбати – мабуть, треба шукати зв'язків із самими авторами, вони ж зацікавлені в популяризації своєї творчості й будуть вдячними учасниками такого нештатного книгообміну.

І друге питання. В багатьох публічних бібліотеках є книжки непрочитані, незатребувані читачами. Далеко

не завжди це «макулатура», інколи просто до них не дійшла читачька уважність, у якій бувають свої «збої». Колись такі книжки просто списували, мабуть, практикується це й тепер, хоч, може, не в таких масштабах і не так офіційно. Кому, як не рафінованому бібліотекареві, знати всі багатства свого господарства, інформувати про них читачів, пропонувати огляди, виставки? Це було б підкреслення не тільки особливого обличчя своєї бібліотеки, а й її активної ролі у вихованні читачьких інтересів, читачького смаку. І, знов-таки, тут також може сказати своє слово «Бібліотечна планета». Для неї самої дуже важливо розширювати зв'язки з читачами, бібліофілами, пошуковцями. Прикрасили б часопис розповіді про унікальні видання, долі цікавих книжок, «детективні» розслідування загадкових фактів з історії книжкової та бібліотечної справ тощо.

За останнє десятиліття, паралельно з употужненням технологічної озброєності багатьох бібліотек, розширилося й коло їхніх громадських функцій. Вони стали звичною ареною численних суспільно-політичних акцій, відігравали не останню роль в інформуванні населення про виборчі та інші кампанії, почали надавати чимало раніше незвичних послуг тощо.

Зразком того, що можуть зробити бібліотеки у справах загальнодержавної ваги, є досить широко проведена всеукраїнська акція «Ресурси бібліотек у боротьбі з корупцією», започаткована і здійснена в межах спільного проекту Міжнародного благодійного фонду захисту і сприяння розвитку бібліотек України та Національної парламентської бібліотеки України за інформаційної підтримки часопису «Бібліотечна планета». У реалізації проекту взяли участь багато обласних, міських, районних бібліотек. Проводилися круглі столи, семінари, зустрічі з читачами, представниками місцевих влад, підприємцями, науковцями, публікувалися аналітичні й інформативні матеріали. Ніхто, звичайно, не мав ілюзій, що таким чином можна в стислі строки подужати глибоку й небезпечну хворобу всього суспільства або навіть вплинути на її перебіг. Але йшлося про те, щоб сприяти суспільству в усвідомленні природи, масштабів та загроз майже тотальної корупції, яка може звести нанівець будь-які найкращі наміри й зусилля чи то влади, чи то певних політичних сил, чи то й громадянських рухів, адже ж корупція роз'їдає наскрізь усе суспільство, її отруйне дихання стає атмосферою нашого життя. Тут уже справді: бути чи не бути нам як здоровій демократичній спільноті. Тож проект «Ресурси бібліотек у боротьбі з корупцією» має бути продовжений як один із постійних елементів у настійливих і багатобічних антикорупційних зусиллях усього суспільства.

Українські бібліотеки являють собою дієвий важіль для суттєвих позитивних змін у житті нашого народу. Хай і надалі – на довгі роки – журнал „Бібліотечна планета” сприяє їх плідній і абсолютно необхідній для нашого гідного майбутнього діяльності!

СВЯТКУЄМО ПЕРШЕ ДЕСЯТИРІЧЧЯ

ТАК сталося, що у вересні 1998 року співпали дві помітні події. Вперше в Україні відзначався Всеукраїнський день бібліотек, і в його рамках Національна парламентська бібліотека України святкувала й іншу прем'єру – відбулася презентація першого номера новоствореного журналу „Бібліотечна планета”.

Заснування часопису було вмотивоване низкою особливих обставин. Фінансова криза, що набула в той час надзвичайної гостроти, значно звузила функції НПБУ як всеукраїнського науково-методичного центру, адже практично зникла можливість виїздів на місця для надання консультацій та вивчення стану роботи, що призвело до зменшення кількості безпосередніх професійних контактів. Спостерігалися негативні процеси ізолювання обласних бібліотек на фоні скорочення сільських бібліотечних філій, переведення бібліотекарів на неповну (від 0,2 до 0,7) ставку.

Таким чином, журнал мав на меті компенсувати втрату каналів методичного впливу, посилити значення НПБУ як науково-методичного центру для українських бібліотек, а також стати трибуною для висвітлення, аналізування стану справ у книгозбірнях, задоволення інформаційних потреб наших читачів і зрештою – для зміцнення престижу бібліотек і бібліотечної професії, соціального захисту фахівців.

Враховуючи те, що на той час уже існували два журнали, які висвітлювали бібліотечні проблеми з точки зору функціонування наукових бібліотек („Бібліотечний вісник”, засновник Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського) та питання книгозповсюдження і організації фондів („Вісник Книжкової палати”), основними адресатами нового видання мали стати, в першу чергу, бібліотекарі публічних бібліотек, а також студенти, аспіранти і науковці. Втім, зосереджуватися виключно на проблемах публічних бібліотек часопис не став, поставивши перед собою завдання об'єднати на своїх шпальтах наукові і галузеві бібліотеки, всебічно висвітлювати нові тенденції у бібліотечній справі, сприяти гуртуванню бібліотекарів як фахової спільноти. Тому бажаними для журналу завжди є ті дописувачі, які розкривають цікаві теми, різноманітні аспекти життя бібліотек незалежно від форми їхньої власності чи географічного розміщення.

Зареєструвавши часопис як науково-виробниче видання, група засновників визначила робочу формулу: „Друкуємо такі практичні матеріали, які можуть підлягати науковому узагальненню, і такі наукові, котрі здатні зацікавити бібліотекаря-практика”.

Звичайно, досягнути такої мети було нелегко. Але колеги радо відгукнулися на наше звернення про допомогу, і журнал завдячує їм за актуальні матеріали про життя та діяльність бібліотек з усіх регіонів країни. Іноді нам закидають, що деякі матеріали надто

описові, стереотипні, і певною мірою це й справді так трапляється. Але для нас дуже важливо, щоби кожний сільський або будь-який інший бібліотекар бачив у журналі самого себе, свою повсякденну діяльність і вважав би це видання своїм. Адже якщо людина взялася за перо, бажаючи щось осмислити, узагальнити, систематизувати у своїй роботі, то це вже є фактором її професійного зростання. Ми дуже цінуємо прагнення поділитися своїми думками та досвідом на шпальтах журналу і вважаємо за честь для себе, коли саме до нас звертаються для таких публікацій.

Що ж до наукової складової журналу, то тут ми багато завдячуємо науковцям – членам редколегії, які спочатку принесли свої статті, а зрештою прислали праці своїх аспірантів. Становленню „Бібліотечної планети” як наукового видання особливо сприяли професори В. Бабич, В. Загуменна, Т. Ківшар, М. Слободяник, А. Чачко. Вони розкривали у своїх публікаціях такі актуальні теми, як формування іміджу бібліотек у демократичному суспільстві, історія українських бібліотек, діяльність видатних діячів бібліотечної справи, серед яких І. Огієнко, А. Маркевич, І. Крип'якевич, С. Сірополко та багато інших. Наукові статті журналу торкалися проблем запровадження інноваційних технологій; підготовки кадрів та організації їх безперервної освіти; основних напрямів бібліографічної діяльності; розвитку бібліотекознавства в Україні тощо. У журналі ділилися своїм науковим доробком відомі вчені-фахівці: Н. Ашаренкова, М. Геращенко, С. Зворський, В. Лутовінова, А. Непомнящий, Т. Новальська, В. Скнар, Л. Філіпова, Г. Швецова-Водка, І. Шевченко, В. Шейко. Надзвичайно багато зробила для висвітлення місця бібліотечної справи України в міжнародному інформаційному просторі, світових тенденцій розвитку бібліотек президент Української бібліотечної асоціації, доцент В. Пашкова.

Аналізуючи діяльність журналу впродовж 2005–2008 рр., можна визначити найбільш популярні теми, що розглядалися в ньому:

- Бібліотечне і довідково-інформаційне обслуговування (74 публ.).
- Бібліотечна професія. Фахова освіта. Кадри та їхній соціальний захист (30 публ.).
- Ювілеї бібліотек. Персоналії (36 публ.).
- Формування, організація і збереження фондів (27).
- Нові інформаційні технології (16).
- Організація бібліотечної справи (15).
- Методична і науково-дослідна робота (13).
- Бібліографічні питання (14).
- Зарубіжний досвід (16).

Л. Бейліс

– Правова база. Нормативно-регламентуючі документи (9).

Як засвідчують соціологічні опитування, така тематика в цілому збігається з інформаційними потребами читачів, хоча деякі питання, особливо щодо правової бази, потребують ще більшої уваги.

Приємно відзначити, що в цей період активізувалися як автори журналу працівники НПБУ, котрі опублікували 91 матеріал аналітичного, інформаційного, методичного, бібліографічного та іншого спрямування.

Серед наших авторів – працівники Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника НАН України, Київського національного університету культури і мистецтв, Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв, Рівненського державного гуманітарного університету, Республіканської кримськотатарської бібліотеки імені І. Гаспринського, Наукової бібліотеки Національного університету „Києво-Могилянська академія”, Національної бібліотеки України для дітей, Національної наукової медичної бібліотеки, Державної науково-педагогічної бібліотеки, Харківської державної академії культури, Центру інформаційних ресурсів Посольства США в Україні, Гете-Інституту.

Часто друкуються працівники ОУНБ, здебільшого з керівного складу. Втім, не можемо сказати, що журнал повною мірою задоволений їхньою активністю. За останні три роки ми отримали матеріали лише з 13 ОУНБ.

Найчастіше надсилають свої статті керівники Дніпропетровської і Кіровоградської ОУНБ.

Таким чином, маючи тираж у 2 000 примірників, ми можемо сказати, що журнал знайшов свого читача і став трибуною як для багатьох авторитетних фахівців та науковців, так і для великого загалу бібліотекарів із усіх куточків України.

Але на цьому не можна заспокоюватися. Ще багато треба зробити для підвищення престижу і соціальної захищеності бібліотекарів. Потрібно знов і знов ставити питання про вдосконалення нормативної бази в нашій галузі. Публікаціям з окремих проблем слід додати аналітичності та глобальності охоплення.

Останнім часом викликає занепокоєння невисокий рівень окремих робіт аспірантів і пошукувачів. І хоча «Бібліотечна планета» лише трибуна, є сенс подумати про те, як краще зорієнтувати молодих науковців в їхній діяльності. Ми прагнемо знайти нові яскраві особистості авторів – як в науці, так і в повсякденній бібліотечній діяльності.

І насамкінець хочеться подякувати нашим шановним колегам, читачам за увагу до журналу. Ми працюємо для вас і з вами разом будемо далі вдосконалювати нашу «Бібліотечну планету».

Список використаної літератури

1. Бейліс Л.І. «Бібліотечна планета» – новий журнал України // Библиотекосведение. – 2000. – № 2. – С. 120–123.
2. Бейліс Л.І. Журнал «Бібліотечна планета»: гармонія фахової науки та практики // Вісн. Книжк. палати. – 2002. – № 11. – С. 9–11.
3. Бейліс Л.І. Українська бібліотечна періодика 1941–2005 років: основні тенденції розвитку: Дис. ... канд. іст. наук: [На правах рукопису] / НАН України. Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К., 2006. – 198 с.
4. Вилегжаніна Т.І. На шляху до професіоналізму // Бібл. планета. – 2005. – № 1. – С. 4–6.
5. Ворона Ю.А. Публікації журналу «Бібліотечна планета» (1998–2003): Показч. за рубр. / Ворона Ю. А. Нац. парлам. б-ка України. – К., 2003. – 40 с.
6. Корнієнко А.П. Сповнені надій та планів, відзначаємо перше п'ятиріччя // Бібл. планета. – 2003. – № 2. – С. 4–6.

«БІБЛІОТЕЧНА ПЛАНЕТА» ОЧИМА ЧИТАЧІВ

ДО 10-річчя заснування журналу „Бібліотечна планета” (1998-2008 рр.) було проведено анкетне опитування його читачів, на яке відгукнулося 518 респондентів. Аналіз анкет дозволяє виявити думки читачів про часопис, накреслити пріоритетні теми, спрямування, тенденції розвитку видання.

Приємно відзначити майже 100-відсоткову позитивну оцінку журналу. Редколегія щиро дякує всім, хто відповів на запитання анкети. Ми впевнені, що відповіли саме ті читачі, кому небайдужа доля бібліотечної справи, хто вболіває за бібліотеки, вмє аналізувати, оцінювати професійне видання і прагне сприяти його вдосконаленню. Респонденти віддали належне продовженню напрацьованих фаховою періодикою традицій (змістовність, різноплановість публікацій, чітка стру-

ктурна побудова журналу, вмє поєднання науково-теоретичних і виробничо-практичних матеріалів, статей досвідчених фахівців і початківців). Читачів влаштовує діловий, спокійний тон публікацій, привабливе зовнішнє оформлення часопису.

Серед анкет переважна більшість (52%) – із ЦБС, 11% – із обласних бібліотек, 8% – із галузевих та спеціалізованих книгозбірень, 29% – анонімних (що також передбачалося організаторами дослідження, аби одержати більш правдиві відповіді).

Анкета містила 5 позицій із запитаннями як загального, так і конкретного змісту. Наводилися можливі варіанти оцінок окремих публікацій та журналу в цілому, передбачалося також висловлення іншої думки, як

позитивної, так і негативної (на розсуд опитуваного). Дуже важливим елементом анкети було внесення пропозицій читачами щодо змін у змісті журналу.

У ряді анкет як позитивні були позначені всі 7 запропонованих характеристик журналу (111 чол., 21,4%), більшість опитаних підкреслила 6 позицій (280 чол., 54%), 54 особи (10,5%) – 4 позиції.

Серед позитивних рис найчастіше відзначалися: тематична актуальність публікацій, охоплення широкого кола проблем, цікавий досвід, наявність методичних розробок, новизна поданої інформації.

Ряд відповідей супроводжувався емоційними висловами: „Публікації корисні, багато допомагають у роботі. Дякуємо!”, „Суттєвих змін журнал не потребує”, „Подібного видання в Україні немає”, „Запозичили багато нового”, „Журналу бути!”, „Невдалих публікацій немає” та ін.

Найменшу кількість позитивних оцінок одержала позиція анкети щодо різноманітності бібліотек, про які йдеться в статтях. Зовсім невелика частка опитаних зазначила інші привабливі характеристики змісту: публікації до ювілеїв бібліотек і бібліотекарів; наявність консультацій, роз'яснень юридичного характеру; висвітлення зарубіжного досвіду. Деякі респонденти не уточнили, що саме інше їм подобається. Лише незначна кількість читачів відповіла на перше запитання анкети негативно або зі словами „частково”, „50 на 50”, не визначилися щодо запропонованих варіантів, вказали на певні упущення в журналі (36 осіб, 0,7%).

Досить значну частину респондентів не задовольняє брак конкретних порад, розробок, відсутність проблемних статей, окремих опитуваних – переважність загальновідомою інформацією, публікація матеріалів науково-теоретичного характеру, які для респондентів не є цікавими. Тільки в одній (!) анкеті було висловлено різко негативну думку: „нецікаво пишуть, нудно”, хоча одночасно відзначено і актуальність тематики окремих публікацій, і охоплення широкого кола проблем, і наявність методичних консультацій, розробок, названо конкретні, найбільш вдалі статті.

Приємно вражає широкий спектр публікацій, що заслужили на позитивну оцінку, – близько 100 назв. Найхарактернішими прикладами є статті Т. Вилегжаниної (перше місце за кількістю голосів), Н. Розколупи, Л. Настоящої, В. Пашкової, Г. Станіславчук, А. Корнієнка, В. Кононенко, Л. Лебедевої, І. Цуріної та С. Кравченко, М. Горбач, В. Мірошникової, В. Бабича, В. Василюшиної, І. Мілясевич, Н. Рассохіної та багатьох інших авторів. За тематикою статті, що сподобалися, розподілилися таким чином:

- загальні питання діяльності бібліотек та досвід зарубіжних бібліотек (по 18,2%);
- краєзнавча робота (9,5%);
- робота з читачами, у т.ч. із дітьми та підлітками; розвиток інформаційних технологій (по 9,25%);
- бібліотечна професія; кадри (по 7,2%);
- робота сільських бібліотек; бібліотечні фонди і каталоги (по 7,15%);

- пропаганда української книги; бібліографічна діяльність; на допомогу навчальному процесу (по 2,1%);
- історія бібліотечної справи; правові засади діяльності бібліотек (по 1,35%).

Названо найбільш цікаві постійні рубрики журналу: «Сучасні інформаційні технології», «Як живеш, сільська бібліотеко?», «Рік української книги», «Бібліотечне краєзнавство», «Колонка головного редактора», «Перлинки звідусіль», «Бібліотеки і суспільство».

Разом із тим, наведено деякі приклади невдалих публікацій (загалом названо лише 6 авторів, по 1-2 голоси за кожного). Один читач дав загальну негативну оцінку висвітленню досвіду зарубіжних бібліотек; один – назвав найменш корисними статті з розділів „Українська культурологія” та „Українська бібліографія”. Вважаємо, що це не стільки оцінка змісту, проблематики публікацій, а скоріше – практицизм у підході до відбору тієї інформації, яка становить інтерес для можливого використання її у роботі своєї бібліотеки.

Серед вад журналу, на які редколегії слід звернути увагу, названо недостатню оперативність подання деякої інформації.

Загалом серйозно, вдумливо поставилася переважна більшість опитуваних до останнього запитання анкети – про необхідність змін у журналі. Відповіли на нього 385 осіб. Відсутність відповідей від решти читачів можна розцінювати подвійно: або як схвалення журналу (що перегукується з його позитивною оцінкою), або як прояв делікатності, толерантності, певної несміливості в аналізуванні видання, небажання образити його творців.

Усього надійшло 975 пропозицій (в середньому по 2-3 на анкету), з яких переважна більшість висловлена практично однаковою кількістю анкетованих (від 20 до 80 осіб). Серед них в окремий ряд виділяються такі:

– друкувати більше методичних рекомендацій, розробок, порад (43% від загальної кількості пропозицій);

– публікувати більше практичних матеріалів, у т.ч. із практики роботи сільських і районних бібліотек (23%), щодо роботи з читачами, про цікаві інновації в масовій роботі. Декілька відповідей містили навіть приписки на зразок: «Як колись було в журналі „Бібліотекар»»;

– вміщувати більше статей із детальним описом цікавого досвіду; з історії бібліотек; про нові моделі бібліотечного обслуговування населення (по 7%);

– друкувати офіційні документи стосовно галузі, коментарі і роз'яснення щодо прийнятих нормативно-правових актів; подавати принципові публікації (13%).

Читачів також цікавлять питання впровадження сучасних інформаційних технологій; роботи бібліотек різних форм власності (медичних, освітнянських, технічних та ін.); підготовки фахівців та їхньої адаптації до роботи в бібліотеках, у т.ч. для дітей. Висловлювали вони й побажання, щоб журнал був „об'єднуючим ор-

ганом для бібліотек різного рівня”; щоб у ньому відстежувалися новинки української літератури.

Надійшли і такі пропозиції: ввести рубрику на зразок „Гостро про важливе”, де б розглядалися проблемні питання, що виникають у бібліотеках, і як вони вирішуються в конкретних умовах; відійти від обговорення віддалених перспектив, а більше висвітлювати впровадження концептуальних розробок розвитку бібліотек; порушувати проблеми охорони праці, техніки безпеки, впровадження засобів малої механізації; розкривати тему сучасного бібліотечного дизайну; зробити часопис більш ілюстративним. Дехто вважає доцільним започаткувати друкування на сторінках журналу „Календаря знаменних і пам’ятних дат”, матеріалів про творчість бібліотекарів, поділитися досвідом проведення наукових досліджень щодо задоволення інформаційних потреб сучасних користувачів. Заслугує на увагу пропозиція залучати більше авторів «із глибинки» (очевидно, сільських, районних, шкільних бібліотекарів). Деякі відповіді на запитання анкети було

сформульовано не зовсім зрозуміло („більше практичних матеріалів”, „наблизити до бібліотечного життя”, „конкретизувати досвід роботи”).

Невелика частка опитаних вважає за краще зміну профілю журналу з науково-виробничого на виробничо-науковий, очевидно, щоб підсилити питому вагу практичних матеріалів у ньому (до 1%).

Підсумовуючи вищевикладене, можна цілком правомірно зробити висновок: журнал „Бібліотечна планета” є потрібним, корисним для фахівців галузі; він доступний для бібліотек різного рівня, про що свідчить стабільно високий, порівняно з іншими подібними виданнями України, тираж; також часопису притаманна оперативність у донесенні актуальної інформації.

Здійснене анкетування озброїло творців журналу новими ідеями, слухними пропозиціями щодо подальшого вдосконалення видання.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

РОЛЬ І МІСЦЕ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК У ПОБУДОВІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: ОКРЕМІ АСПЕКТИ, ДОСВІД ТА ПЕРШОЧЕРГОВІ ЗАВДАННЯ

ІНФОРМАЦІЙНА революція і, як наслідок, виникнення інформаційного суспільства та його наступної фази – суспільства знань – починають кардинально змінювати життя людей та спосіб облаштування сучасного світу. Інформаційна революція дозволила накопичувати та передавати у будь-які куточки світу величезні обсяги інформації з колосальними, непомітними для людини швидкостями та дуже низькими затратами.

У ХХ столітті відбувся різкий злет продуктивності праці, з’явилися нові галузі знання, інформаційно-комунікативні технології і, нарешті, сталися революційні зміни в управлінні.

Знання перетворилося на найважливіший фактор суспільного розвитку. Для розвинених країн, що входять до Організації економічного співробітництва і розвитку, темпи базового довгострокового зростання економіки залежать від підтримки і розширення глобальної бази знань, що стало можливим тільки в умовах інформаційного суспільства. Суспільний прогрес сьогодні визначається, насамперед, процесом накопичення знань, що в результаті забезпечує накопичення капіталу.

На жаль, країни, що розвиваються, та країни з перехідною економікою, до яких належить і Україна, ще не повною мірою використовують усі переваги, які надає інформаційне суспільство.

Україна, яка має майже 48-мільйонне населення з одним із найвищих у світі індексів освіченості (98% писе-

мно населення) і величезний потенціал, залишається країною з низькотехнологічною промисловістю та слабкорозвиненою інфраструктурою.

Цей фактор наводить на сумні роздуми, тому що саме в Україні ще в 1952 році створено третій у світі комп’ютер після США і Великобританії, саме тут сформовано всесвітньо відому школу в галузі кібернетики та обчислювальної техніки на чолі з академіками С. Лебедевим і В. Глушковим. Напрями, що розроблені нею, а саме: штучний інтелект, теорія самоорганізації, системний аналіз, нові підходи до створення ЕОМ, характеризувалися як новий, якісний рубіж у світовій науці.

В чому ж відмінність інформаційного суспільства від суспільства не інформаційного? Перш за все в тому, що інформація, інформаційні технології і послуги, сфери знань та їхні галузі – телекомунікації, телебачення, комп’ютерні науки і технології – розвиваються більш швидкими темпами та починають домінувати в економіці, стають базовими, а їхній рівень значною мірою визначає рівень розвитку країни в цілому.

ЮНЕСКО практично першою у світі оголосила про початок створення інформаційного суспільства і запропонувала Програму „Інформація для всіх”. У ній факти-

Н. Тімова

чно визначено стратегію руху до інформаційного суспільства як до першого етапу суспільства знань та окреслено п'ять основних напрямів. Зокрема, у забезпеченні п'ятого, – „Інформаційні технології для освіти, науки і культури” – активну участь беруть бібліотеки і освітні заклади. Саме вони запроваджують нові знання у практику обслуговування і навчального процесу та надають широким верствам населення можливість використання інформаційно-комунікаційних технологій.

В одному з важливих міжнародних документів – маніфесті „Інформаційне суспільство в дії” – підкреслено роль і завдання бібліотек у сприянні суспільному прогресу та переходу до інформаційного суспільства. В ньому окреслено ті головні напрями, на які націлені бібліотеки як форпости інформаційного суспільства, і визначено їхню провідну роль у:

- накопиченні та передаванні знань;
- забезпеченні прав людини на вільний доступ до інформації;
- подоланні цифрової і, як наслідок, інформаційної нерівності суспільства;
- розробці контенту і забезпеченні рівноправного доступу до нього;
- підвищенні рівня грамотності у сфері інформаційно-комунікаційних технологій.

Бібліотеки входять в інформаційне суспільство і сприяють прискоренню перетворень суспільства в інформаційне – ось одна із головних тенденцій розвитку бібліотечної справи сьогодні. Тому цілком природно, що в Україні в 2006 році відбулися парламентські слухання з цього питання, на які було запрошено директорів бібліотек із різних регіонів.

Історія розвитку бібліотечно-інформаційних технологій знає успіхи та невдачі, і досі інколи приймаються не зовсім правильні рішення і ухвалюються нездійсненні плани. Дедалі досконалішають технології, все могутішою, а інколи навіть фантастичною, стає техніка, здаються безмежними її можливості. І все це доступно одним і продовжує бути недоступним іншим. На фоні комп'ютеризації, інтернетизації, цифрових технологій, що впевнено заповнили частину бібліотечного простору, залишається ще багато бібліотек, де тільки чули про комп'ютери та бачили їх в інших установах і де продовжують вести друковані й рукописні каталоги. Однак треба зазначити, що кількість цих книгозбірень (навіть яких породжена сьогоднішнім і станом суспільства, а не «ретроградствуючою» впертістю керівництва бібліотек) зменшується з року в рік, і це є одним із факторів наступаючої ери інформаційного суспільства.

Сьогодні питання впровадження в бібліотечну практику інформаційних і комунікаційних технологій, створення власних електронних ресурсів та визначення тенденцій їхнього подальшого розвитку є справою державного значення. Саме тому однією з основних тем щорічних науково-практичних конференцій директорів державних і обласних бібліотек України з 2000 по 2005 рік була тема запровадження у практику роботи нових інформаційних технологій. І треба відзначити, що за останні роки в цій

царині відбулися кардинальні зміни. Наприклад, у публічних бібліотеках України (сфери впливу МКТ України) в 2007 році вже налічувалося 5 226 комп'ютерів, а в Дніпропетровській області – 385.

Звичайно ж, це для області дуже мало. Виникла необхідність у розробленні обласної Програми автоматизації бібліотек регіону, що було здійснено Дніпропетровською ОУНБ і подано на розгляд обласних державної адміністрації та ради. Але реалізація цієї програми з різних причин (економічних, політичних) ніяк не може розпочатися.

На жаль, так і не стало помітним каталізатором для зміни ситуації у справі комп'ютеризації бібліотек затвердження в 2003 році довгоочікуваної Державної програми розвитку культури на період до 2007 року, де в розділі „Модернізація закладів культури” йшлося про необхідність фінансувати з місцевих бюджетів підключення бібліотек до Інтернету, створення на їхній базі центрів, що надають доступ населенню до електронної інформації, розроблення бібліотечних стандартів, корпоративну каталогізацію тощо. 2007 рік завершився, а цю Програму, як і більшість інших важливих документів, не виконано навіть на 20 відсотків.

Процеси освоєння і впровадження у практику роботи Дніпропетровської ОУНБ нових інформаційних технологій також відбувалися не без проблем. Можна вважати, що ці процеси розпочалися у 1993 році зі створення електронного каталогу. Факторів, котрі не сприяли подальшому розвитку бібліотеки у цьому напрямі в перше десятиліття незалежності, було більш ніж достатньо. Це відсутність будь-яких законодавчих нормативно-правових документів та інструкційно-методичних матеріалів; бюджетного фінансування на придбання техніки; нестача необхідних спеціалістів і окремого структурного підрозділу; узагальненого досвіду та подальшої програми дій; брак елементарних знань персоналу щодо роботи з відповідною технікою.

Та, незважаючи на головний негативний фактор – відсутність фінансування, бібліотеці вдалося за допомогою розроблення окремих програм та участі в конкурсах, оголошених міжнародними благодійними фондами, майже щорічно отримувати гранти на розвиток нових інформаційних технологій. Таким чином було залучено понад 120 тис. доларів. З огляду на творчу та інтелектуальну діяльність бібліотеки в цьому напрямі, з 2000 року відкрито фінансування з обласного бюджету. Цьому передувала щоденна копітка робота адміністрації та колективу ОУНБ з інформаційного забезпечення органів влади. Вдалося переконати обласну адміністрацію в тому, що, маючи у своїх фондах друковану та електронну інформацію, бібліотека зробила їх широкодоступними, наблизила до читача, надає всім бажаючим можливість користуватися безмежною кількістю світових інформаційних ресурсів. Результати роботи книгозбірні з органами місцевої влади стали темою розгляду на колегії МКТ України. Досвід бібліотеки було відзначено як позитивний і рекомендовано для запровадження в публічних бібліотеках України.

Майже 15-річний період комп'ютеризації ОУНБ можна умовно поділити на декілька етапів, які змінювались і

ускладнювалися відповідно до поставлених програм:

I етап (1993–1995 рр.) – становлення комп'ютеризації, початок створення електронного каталогу;

II етап (1996–1998 рр.) – автоматизація внутрішніх бібліотечних процесів та перехід до мережових технологій;

III етап (1999–2000 рр.) – підключення до Інтернету, запровадження Інтернет-технологій та перехід від програмного забезпечення MARC до програмного забезпечення ІРБІС;

IV етап (2001–2004 рр.) – створення власного веб-сайту, вихід бібліотеки у світовий інформаційний простір, формування єдиної корпоративної мережі (із локальними мережами у віддалених приміщеннях);

V етап (2005–2007 рр.) – запровадження автоматизованої видачі та електронного замовлення документів, робота зі створення єдиного інформаційного простору регіону та участь у корпоративних проєктах із каталогізації.

Пристаючи до автоматизації бібліотечних процесів, не треба забувати, що основним її ресурсом є кадри. Як би високо і далеко не вели нас нові технології, користуватися ними мають люди. Тому особливу увагу необхідно приділяти людському ресурсу, який виходить на перше місце зразу ж після придбання техніки і необхідних програм. Він є визначальним і його важче за все забезпечити.

На першому етапі комп'ютеризації перед адміністрацією бібліотеки в цьому напрямі стояли 2 найважливіші завдання:

1. Знайти фахівців зі спеціальною технічною освітою, здатних очолити цю роботу.

2. Навчити персонал бібліотеки працювати з комп'ютерною технікою.

Звичайно, ці завдання, враховуючи низький рівень заробітної плати, вирішувати було надзвичайно складно, але наразі в ОУНБ є здібні і талановиті люди, які успішно працюють у цьому напрямі. Поряд з цим, систематично здійснюється навчання співробітників бібліотеки роботи з комп'ютерною технікою. Аналізуючи діяльність «Школи комп'ютерних технологій» за цей період, можна відзначити, що цілі навчання досягнуто. Працівники свідомо використовують програмне забезпечення, навчилися самі знаходити відповіді на багато запитань і шукати виходу із критичних ситуацій.

Підвищення рівня освіченості співробітників бібліотеки в галузі комп'ютерних технологій зміцнило корпоративне мислення і спілкування як всередині ОУНБ, так і з іншими бібліотеками та організаціями.

З 2007 року бібліотека стала учасницею корпоративного проєкту „МАРС” (міжрегіональний аналітичний розпис статей), і сьогодні він об'єднує 129 книгозбірень, які створюють зведену базу даних аналітичного розпису 1 085 російських журналів.

На професійній зустрічі з колегами з Національної парламентської бібліотеки України, де обговорювався проєкт з корпоративної роботи щодо створення бази даних аналітичного розпису української періодики, Дніпропетровська ОУНБ виступила з ініціативою формування

на власному сайті онлайнового електронного каталогу „Дніпропетровщина” і працює над його поповненням.

Головні завдання цього каталогу:

– об'єднання інформаційних ресурсів бібліотек з питань краєзнавства і створення регіонального інформаційно-бібліотечного простору;

– підвищення повноти, оперативності бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів за рахунок надання їм об'єднаних інформаційних ресурсів і засобів пошуку в них з використанням сучасних інформаційних технологій;

– усунення дублювання під час опрацювання документів і скорочення фінансових, трудових та матеріальних ресурсів бібліотек-учасниць;

– підвищення професійної компетенції співробітників у галузі бібліотечно-інформаційних технологій.

Зазначений каталог є складовою частиною «Комплексної програми створення автоматизованої інформаційно-бібліотечної системи Дніпропетровщини на 2006–2010 роки». Наступним кроком у реалізації цієї програми повинна стати корпоративна каталогізація провідних бібліотек Дніпропетровщини і, в першу чергу, обласного центру.

У сучасних умовах, враховуючи величезні обсяги інформації, високу вартість книг і періодичних видань, окремо взята бібліотека (якою б великою вона не була) не може повноцінно функціонувати як центр інформації, використовуючи тільки власні фонди. Тому на сьогоднішній день існують реальні і обґрунтовані передумови для створення єдиного інформаційного простору в рамках бібліотечного співтовариства Дніпропетровщини.

Впровадження єдиної інформаційної системи значно розширить спектр, якість та обсяг сервісів, що надаються користувачам. Корпорація забезпечує:

– підтримку єдиного читачього квитка, для бібліотек, що входять в єдину корпоративну мережу в межах одного міста;

– єдиний доступ до каталогів корпорації з можливістю електронного замовлення на видачу документів;

– послуги електронного міжбібліотечного абонементу;

– ведення зведеного каталогу;

– генерацію зведеного бібліографічного запису з наступним використанням цього для замовлення документа і каталогізації;

– каталогізацію запозиченням;

– використання спільного узгодженого лінгвістичного забезпечення;

– розподіл (серед бібліотек-учасниць) видань для аналітичного розпису;

– ретроспективну конверсію каталогів бібліотек;

– розвиток технологій і створення повнотекстових баз даних;

– координацію комплектування;

– обмін адресно-довідковими даними.

Перераховані сервіси не тільки сприятимуть більш якісному і оперативному обслуговуванню користувачів бібліотек, але й оптимізують саму організацію внутрішньо-бібліотечних процесів.

Побудова корпоративної інформаційної мережі може здійснюватися на основі розподіленого збереження ресурсів і доступу до них із використанням єдиних протоколів обміну, а також централізованого збереження, що передбачає збирання й розміщення ресурсів на одному із серверів корпорації. Крім цього, у процесі формування єдиної корпоративної інформаційної мережі слід визначити певний набір документів, що забезпечуватимуть спільну роботу, куди будуть входити:

- інструкція з електронної каталогізації;
- таблиця відповідності полів використовуваних форматів;
- схеми телекомунікацій із інструкціями щодо шляхів вирішення можливих проблем;

- плани поетапного входження в корпоративну мережу нових суб'єктів;
- документи, що визначають ролі, обов'язки, міру відповідальності кожного з суб'єктів і перелік покладених на них функцій.

Створення єдиного інформаційно-бібліотечного простору дасть можливість забезпечити широкі можливості для кооперування зусиль бібліотек у наданні користувачам розвинутого сервісу у корпоративному середовищі спільних інформаційних ресурсів і сервісів регіону, сприятиме побудові інформаційного суспільства в Україні.

ЯК ЖИВЕШ, СІЛЬСЬКА БІБЛІОТЕКО?

СІЛЬСЬКІ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ: РЕАЛЬНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ)

Як живеш, сільська бібліотеко? Так і хочеться цим риторичним запитанням визначити завдання дослідження „Сільська бібліотека на мапі України”, що проводилося Національною парламентською бібліотекою України протягом 2007 р. і охопило всі області, кожен ЦБС. У ході вивчення було проаналізовано ті параметри діяльності бібліотек, що підлягають статистичному обліку і відображають рівень їхнього розвитку, дозволяють побачити реальний образ сільської бібліотеки (СБ), її здобутки і проблеми.

Здійснення такого дослідження було зумовлено кризовим станом СБ і необхідністю пошуку шляхів його подолання, що було зазначено у Постанові колегії Міністерства культури і туризму України „Про моделі бібліотечного обслуговування населення у сільській місцевості з урахуванням сучасної економічної та соціокультурної ситуації”, прийнятій у 2006 р. Стосовно модельної СБ, про яку давно і досить часто говорять чиновники від культури, хочеться зауважити, що поки для всього загалу сільських книгозбірень це справа майбутнього, і то за умови стабілізації стану сільської бібліотечної мережі, зупинення процесів її руйнації і визначення сучасних соціальних нормативів щодо відкриття та діяльності книгозбірень на селі. Адже на сьогоднішній день ми маємо досить складну ситуацію, пов'язану зі скороченням чисельності сільського населення. Та, незважаючи на це, доки люди живуть, доки народжуються діти і доки є надія на майбутнє – бібліотеки мають існувати та виконувати свою місію. Саме їм у соціокультурному середовищі села належить особливе, унікальне місце – бути єдиним безплатним, а отже максимально доступним для найширших верств населення закладом, який надає можливість людям через книгу долучитися до знань, інформації, культури, в решті-решт, – до радості пізнання світу.

Дисонанс між значенням бібліотеки та її реальним станом вже давно турбує бібліотечну громадськість, і не тіль-

ки її, та спонукає до вивчення проблеми. За роки незалежності сільські книгозбірні неодноразово ставали об'єктами соціологічних та маркетингових досліджень, які проводили обласні бібліотеки Луганської, Донецької, Запорізької, Кіровоградської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької та Миколаївської областей. Кожний регіон вивчав свою, внутрішню ситуацію і водночас мав лише приблизне уявлення щодо стану даної проблеми у сусідів, не кажучи вже про всю Україну.

Унікальність розвідки „Сільська бібліотека на мапі України” полягала в тому, що у ній взяли участь всі обласні бібліотеки, а Полтавський, Черкаський та Київський регіони були місцем проведення пілотажного дослідження.

Основним джерелом інформації, вивчення та аналізу став статистичний матеріал із усіх районних ЦБС України стосовно основних показників діяльності СБ станом на 01.01.2007 р. На основі цих матеріалів дослідження проводилося за такими параметрами: рівень охоплення населення бібліотечним обслуговуванням, його повнота та регіональні особливості; стан децентралізації; фонди бібліотек, їхня загальна характеристика, шляхи поповнення; матеріально-технічна база, зокрема, стан бібліотечних приміщень (опалення, освітлення, забезпеченість протипожежними засобами); технічне оснащення, як-то: наявність ПК, ксерокса, телефонів, транспорту; потреба СБ у бібліотечному устаткуванні; бібліотечні кадри, їхній склад за стажем роботи та оплатою праці; бюджет бібліотек (із чого він складається і як розподіляється), тобто на які кошти існує СБ.

Відразу треба відзначити, що отримана статистична інформація часто-густо не відрізнялася високою якістю. Виникли сумніви щодо деяких показників, тож у ряді випадків ми не мали змоги ані аналізувати дані, ані робити якісь висновки. Єдине, що якимось чином може примирити з даною ситуацією, – те, що і вся державна статистика

О. Масціпан

страждає тією ж хворобою. Ніби зручні показники здатні покращити життя і вирішити проблеми.

Крім вивчення суто бібліотечних показників, було зрозуміло, що необхідно мати ще й дані стосовно сьогоdnішнього стану соціального розвитку села, його тенденцій, проблем, перспектив. Адже саме від цього залежить майбутнє СБ, бо по суті бібліотека є надбудовною структурою, її базис – це село. І яким буде базис, такою буде й надбудова. Тому ми звернулися до матеріалів, в яких висвітлюються питання розвитку села в усіх його аспектах. Це були публікації та аналітичні матеріали вчених, спеціалістів, політичних та громадських діячів, керівників сільської галузі різного рівня.

Охоплення бібліотечним обслуговуванням у сільській місцевості. Станом на 01.01.2007 р. у країні діяла 14 901 СБ, що становить 80% від загальної мережі публічних бібліотек України. До їхніх послуг звертається половина всього сільського населення, а це більше 7 млн. осіб. У ході дослідження нам важливо було зрозуміти, як відбувається розселення на селі, бо від його щільності, територіальних відмінностей значною мірою залежать розміщення мережі бібліотек і повнота охоплення жителів бібліотечним обслуговуванням. Особливості розселення, у свою чергу, зумовлені природними умовами (кліматичними та географічними), суспільно-економічними відмінностями та історичним минулим різних регіонів.

Для початку невеличкий екскурс в історію. Довгий час традиційним для України було сільське розселення, навіть після промислового вибуху у другій половині XIX ст. Ще у 1913 р. частка сільського населення становила 81% всього населення України. Після революції розпочалися процеси, які протягом кількох десятиліть призвели до зменшення цієї частки населення. На сьогоднішній день сільське населення країни складає приблизно 32% і має чітку тенденцію до зниження. Воно ще переважає у Вінницькій (52%), Закарпатській (63%), Івано-Франківській (56%), Рівненській (52%), Тернопільській (56%), Чернівецькій (57%) областях, тобто в західній частині України та на Поділлі, де промисловість розвивалася повільніше, ніж на Сході. Водночас у більш урбанізованих східних областях, що не дуже придатні для ведення сільського господарства, але мають потужний індустріальний потенціал, частка сільських мешканців є меншою. Це Донецька (до 10%), Луганська (13%), Дніпропетровська (16%), Харківська (20%) та Запорізька (23%) області.

Отже, достатньо чітко виділяються дві протилежні за характером розселення частини країни, що зумовлено рядом об'єктивних причин. Їх можна визначити як „сільськогосподарський Захід” та „промисловий Схід” (сюди за характером розселення додаються ще Сумська та Полтавська області).

У районах Закарпаття та Прикарпаття історично формувалися великі села, розташовані інколи на значних відстанях. Є тут, особливо у гірській місцевості, й невеликі, інколи поодинокі поселення, але їхня частка незначна. Таке розселення сприяє організації повноцінного бібліотечного обслуговування стаціонарною бібліотекою, яке в цих регіонах охоплює найбільше населених пунктів. Так, свою

стаціонарну бібліотеку мають у середньому **76%** сіл західних областей. Найкраща ситуація спостерігається у **Чернівецькій області**, де цей показник сягає майже 90%! Безперечно, для цього є ряд об'єктивних причин, адже це найменша область України зі значною перевагою сільського населення, що, очевидно, не може не впливати на пріоритети розвитку регіону. До того ж, бібліотеки і читання тут завжди були в повазі, за 5 останніх років не було закрито жодної бібліотеки, бо нарешті місцева влада перестала сприймати це як засіб виходу із кризового економічного стану.

Східноукраїнський регіон, що займає лісостеп і степ, відрізняється широкими просторами і, за винятком Донецької і Луганської областей, характеризується низькою щільністю сільського населення, невеликою людністю сільських поселень, а в окремих областях ще й значними відстанями. За таких умов важко розташувати бібліотечну мережу, виходячи з діючих соціальних нормативів розміщення бібліотек. Середній рівень охоплення сільських поселень стаціонарними бібліотеками невеликий. В цілому лише **39%** сіл цього регіону мають книгозбірні. Тому у східних областях дуже поширеними є нестаціонарні форми обслуговування: бібліотечні пункти та книгоношення. Особливо яскраво це простежується у **Донецькій області**. Тут діють майже 300 бібліотечних пунктів, ще 240 сіл охоплені такою вже незвичною формою обслуговування, як книгоношення. Це дозволяє надавати бібліотечні послуги у половині населених пунктів області.

Завдяки нестаціонарним формам, охоплення населення бібліотечним обслуговуванням на Сході країни зростає до **62%**. Але, незважаючи на це, не мають можливості отримувати бібліотечні послуги більше **13%** жителів, у той час як у західних регіонах ця частка становить **5%**.

Найскладніша ситуація зберігається у **Харківській області**. Жодними формами бібліотечного обслуговування тут не забезпечені **56%** (найвищий в Україні показник) сіл, де проживають **16%** усього сільського населення області. Протягом 1998–2004 рр. на Харківщині було закрито близько 70 СБ. За цих умов треба віддати належне новому складу Харківської облдержадміністрації, котра у 2005 р. започаткувала програму „Сільська бібліотека”, суть якої можна висловити так: бібліотека на селі – не розкіш, а соціальний стимул. З'ясувалося, що бібліотеки відсутні навіть у ряді населених пунктів, де мешкає понад тисячу жителів. Спочатку почали відкривати СБ у селах із населенням не менш, ніж 500 осіб. Потім ця планка знизилася до 400 осіб. В ідеалі об'єктивна потреба хотіла б відкрити бібліотеку в кожному селі. Та, якщо врахувати особливості розселення тут (у 56% сіл населення в середньому становить 100 осіб), цього, скоріше за все, досягнуто не буде. Але подібні амбітні плани об'єктивні заслуговують на повагу. У будь-якому випадку протягом 2005–2006 рр. на Харківщині почали працювати 27 нових бібліотек. Зараз в Україні це чи не єдиний приклад такого відродження СБ.

Інші регіони України займають, як за розселенням, так і за охопленням бібліотечним обслуговуванням, середню позицію. Хоча найтипівшим регіоном сільського розселення вважається східноукраїнський. Але в кожній приро-

дно-географічній зоні, будь-то Полісся, Лісостеп чи Степ, є свої особливості. Наприклад, **Волинська область**, яка розташована на Західному Поліссі. Тут **26%** мешканців (найвищий показник по Україні), які проживають у **47%** сіл, не мають ніякої змоги отримувати бібліотечне обслуговування. Ці села за сучасними мірками не такі вже й маленькі – до 300 осіб. Можливо, такий стан пов'язаний із природно-географічними особливостями регіону – ліси, озера, болота, що перешкоджає запровадженню нестационарних форм і потребує, навпаки, розвитку стаціонарного обслуговування. До речі, за останні 5 років в області відновлено роботу 13 СБ.

Таким чином кожна область, з огляду на природні та інші особливості сільського розселення, намагається вирішувати питання розміщення бібліотечної мережі.

Ще кілька слів про нестационарне бібліотечне обслуговування. Найбільш поширеною його формою є бібліотечний пункт. Усього їх нараховується 3 320 і діють вони всюди, крім Тернопільської (де це не є нагальною необхідністю) та Миколаївської областей. Незважаючи на потребу, ця форма не знаходить свого належного місця у Дніпропетровській (всього 24 пункти) області. Тут надання бібліотечних послуг здійснюється завдяки тому, що значна кількість невеликих сіл (у Дніпропетровській області їх 22%, у Миколаївській – 28%) знаходиться навколо великого поселення, де є книгозбірня, на відстані не більше 1 км. Така близькість і дає змогу користуватися бібліотекою. Ці села ми назвали „умовно охопленими бібліотечним обслуговуванням”. Є такі села також у Полтавській, Тернопільській областях та подекуди – на Рівненщині.

Підсумовуючи дані стосовно організації сільської бібліотечної мережі, можна сказати, що її розміщення в цілому відповідає особливостям сільського розселення у різних регіонах. Стаціонарні бібліотеки діють у **52%** населених пунктів, із урахуванням нестационарних форм, бібліотечним обслуговуванням охоплено **68%** сіл України.

Але чи відповідає таке розміщення соціальним нормативам бібліотечного обслуговування – стверджувати неможливо, адже, як показує досвід, все залежить від регіону. Є приклад Харківської області, про що йшлося вище, і, Закарпаття, де за останні 5 років мережу було скорочено на 84 СБ. Там 20% сіл, в яких відсутні будь-які форми бібліотечного обслуговування, налічують по 400, 500 і 1 000 жителів. Усе це є порушенням соціальних нормативів. Ймовірно, і в інших областях є подібні випадки, які вимагають вивчення та, по можливості, позитивного вирішення даного питання.

Поза зоною бібліотечного обслуговування в Україні знаходяться 32% сіл, де мешкають 8% сільського населення, або 1 млн. 200 тис. осіб. Але, не будучи повністю впевненими у повноті й достовірності інформації щодо ефективності організації нестационарного бібліотечного обслуговування, вважаємо, що кількість населення, позбавленого можливості користуватися будь-яким бібліотечним обслуговуванням, – значно більша.

В областях, де важко організувати стаціонарне бібліотечне обслуговування, на допомогу міг би прийти бібліобус. Це питання обговорювалося неодноразово, але економічні розрахунки щодо його утримання не проводилися. Та

здається, що з часом потреба в бібліобусах відпаде в силу того, що маленькі села просто зникнуть з мапи України. Сьогоднішні тенденції розвитку сільських територій свідчать саме про це.

Соціально-демографічний стан українського села

Невблаганна статистика свідчить: українське село вмирає. Зміна суспільного ладу, пов'язані з цим проблеми, випробування, лише інколи здобутки, а частіше втрати пройшлися по селу як важка техніка. Зростання безробіття та масової заробітчанської міграції, зменшення прибутків, погіршення соціального захисту, відтік молоді з села, руйнування селянської сім'ї – ознаки сьогодинського життя українського села. Його населення, на якому, по суті, лежить відповідальність за продовольче забезпечення країни, що гарантує цій самій країні певну економічну безпеку, зменшилося з 1991 р. більше, ніж на 2 млн. осіб, або на 12%. (Для порівняння, за цей час міське населення, яке складає переважну більшість, скоротилося на 10%). Сучасний демографічний стан на селі розцінюється як кризовий і такий, котрий може перетворитися в демографічну катастрофу. Вже зараз майже 8 000 сіл належать до категорії вимираючих, де стабілізувати населення неможливо без втручання уряду. Найбільше таких сіл – у Чернігівській, Сумській, Харківській, Житомирській, Полтавській областях. Це поселення, де мешкають до 50 осіб, в основному пенсійного віку. З іншого боку, впродовж 2001–2005 рр. у 3,6 тис. поселень (12,5%) не народилося жодної дитини, а в 3 тис. – не було дітей віком до 5 років. Армія заробітчан, що в різних напрямках переміщаються в межах України і від'їжджають за кордон, навіть не підлягає обліку. За даними дослідження, оприлюдненими Інститутом народознавства НАН України у квітні 2008 р., чисельність мігрантів-заробітчан із України складає 4,5 млн. осіб. З упевненістю можна сказати, що більше половини з них – це селяни.

Зникають з карти України села. За держстатистикою, з 1991 р. їх стало менше на 324 одиниці. При цьому вчені та спеціалісти з питань соціального розвитку села вважають ці цифри заниженими. До речі, матеріали нашого дослідження свідчать про те саме. На думку фахівців Міністерства аграрної політики, щорічно зникають близько 50 сіл, а сільське населення скорочується на 150-200 тис. осіб. Це дорівнює п'яти сільським районам. Якщо й надалі населення скорочуватиметься такими темпами, то за 20 років України сільської як такої може вже не стати. Цю тривогу поділяє відомий філософ Мирослав Попович. За його словами, українське село сьогодні настільки знаходиться на грані існування, що коли так триватиме й далі, то воно вже не народить ні великих поетів, ні великих письменників, ні великих учених, бо ці діти будуть рабами й тікатимуть звідти.

Чому ми говоримо так докладно про ці проблеми села? Тому що з його долею пов'язана і доля бібліотеки. Будучи соціальним інститутом, вона віддзеркалює стан суспільства у певний час його розвитку. І все, що переживає село, повною мірою відбивається на його книгозбірні. З 1991 р. мережа СБ скоротилася майже на 3 300 закладів, або на 18%. У 1997 р. цей процес ускладнився прийняттям Закону «Про місцеве самоврядування», який по суті дав поштовх децентралізації сільської бібліотечної мережі. На сьогоднішній день вона повністю охопила три області – Житомирську,

Черкаську і Херсонську. Всього децентралізованими вважаються 30% сільських бібліотек. Майже повністю зберегти систему вдалося у Волинській, Дніпропетровській, Івано-Франківській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Рівненській, Харківській, Чернівецькій та Чернігівській областях. Процес децентралізації бібліотекарі на місцях оцінюють по-різному. Та більшість – негативно. Головна небезпека цього явища у тому, що бібліотека виявляється абсолютно незахищеною, коли повністю переходить під контроль місцевої влади. Її майбутнє – у руках конкретних людей і пов'язане з їхнім розумінням важливості бібліотеки, необхідності її утримувати. Парадоксально, але в цьому ж криється і гарантія успішного розвитку книгозбірні. Все залежить від того, до якого „хазяїна” потрапляє бібліотека. У сільських радах фінансово благополучних сіл, де ще й грамотні та культурні керівники, бібліотекам явно поталанило. На Житомирщині, наприклад, де загальний стан економічного розвитку дуже невисокий і асигнування на культуру абсолютно мізерні, бібліотекарі деяких районів радо сприйняли перехід у „місцеву” власність. На їхню думку, книгозбірні тільки виграли в матеріальному плані, отримали змогу систематично поповнювати свої фонди, задовольняти потреби читачів на періодичні видання, поліпшувати матеріально-технічну базу. Посилився також контроль за дисципліною, бібліотекарі почали більш активно брати участь у громадському житті села. Але чи багато подібних випадків? Такої статистики немає.

Вболіваючи за бібліотеку, ми тим самим вболіваємо за село, бо без нього бібліотеці не бути. А чи бути селу без бібліотеки? Відповідь на це дає сьогоденний стан соціально-культурного середовища середньостатистичних сіл (яких є більшість). Закриваються школи та дитсадки, бо нікому туди ходити, заклади культури і лікарні. Практично припинили існування виїзні форми медичного обслуговування. Найважливіша матеріальна база культурно-побутових об'єктів не відповідає нормам. Все це руйнує соціальну інфраструктуру села і створює передумови для погіршення соціально-демографічної ситуації. Водночас явним «досягненням» нецивілізованої ринкової економіки є розвиток малого та середнього бізнесу, що у сільській місцевості проявляється у відкритті кафе, барів, «генделіків». Так, вони дають матеріальний прибуток, а ще багатьом родинам – горе і безнадійність. Розміри пияцтва на селі, а звідси і зростання всіх негативних соціальних проявів, інколи важко уявити.

Що робити в селі у вільний час, особливо підліткам та молоді? Куди йти, чим заповнити своє дозвілля? Тут є тільки дві форми організації культурного дозвілля – будинок культури і бібліотека. В небагатьох селах вони працюють на належному рівні, в решті – як прийдеться. Здебільшого вони холодні, непривабливі, а часто й закриті, адже бібліотекар працює не повний день.

Чи зможе за таких умов бібліотека привернути до себе людей, запропонувати змістовне та цікаве дозвілля? Думаємо, зможе. Ця впевненість ґрунтується на самій сутності публічної бібліотеки, яка створювалася для того, щоб людина мала змогу долучитися до культури та освіти. Перепорою для її діяльності може бути лише небажання самих людей сприймати те, що дає бібліотека. Слава Богу, цього поки що немає, і сільські жителі вже давно висло-

вилися за те, щоб бібліотеці бути, навіть не опалюваній та не дуже привабливій. Серед опитаних сільських мешканців 83% назвали свою книгозбірню основним місцем, де ще можна провести дозвілля. Навіть будинок культури чи клуб поступаються бібліотеці (61%). І ще більше (90%) респондентів готові захищати бібліотеку свого села в разі її закриття. Як сказав один із сільчан у Запорізькій області: „Що лишилося хорошого на селі – так це бібліотека”. Просто це „вікно у світ”, як називають бібліотеку, сьогодні є брудним, тьмяним, часто битим. Його треба вимити, надійно закріпити в рамі, розвернути до світла, щоб через нього бачити світ не кривим та ущербним, а хоча б таким, яким він є. Безперечно, лише теплою, затишною і з гарним фондом бібліотекою ми не зупинимо руйнацію села, адже її причини занадто глибокі. Але якщо об'єднати зусилля і підняти село збалансовано, тобто паралельно розвивати економіку, екологію, соціальну та культурну сфери, то можна досягти успіху там, де ще не все втрачено.

На цих принципах комплексності побудовано прийняту у вересні 2007 р. „Державну цільову програму підтримки розвитку села на період до 2015 р.”. Для нас важливою є визначена мета Програми, бо вона має чітко виражене соціальне спрямування. Її суть – досягнення соціальних стандартів і нормативів щодо умов проживання сільського населення, збереження селянства як носія української ідентичності, культури та духовності. У цій справі першим помічником держави є сільська бібліотека. Її діяльність в умовах трансформації суспільства вже давно вийшла за межі суто культурної сфери. Сьогодні працівники СБ виконують функції юристів, економістів, психологів, соціологів. Не випадково, що до них сільчани йдуть за будь-якою довідкою, консультацією, порадою. Бо бібліотекар – людина освічена та знає, як і де шукати потрібну інформацію. Іншого такого місця в селі немає, і все частіше воно набуває значення соціального осередку громади.

Важлива роль належить бібліотекарю і як посереднику між місцевою владою та сільськими жителями. А публічність бібліотеки, її загальнодоступність, розташування у безпосередній близькості до населення можуть стати важливими чинниками при реалізації завдань не тільки Державної програми. Книгозбірня здатна бути повноцінним учасником і популяризатором різних соціальних проектів для жителів села – дітей та молоді, соціально незахищених верств населення. Державі слід дивитися на СБ як на надійного партнера у будь-яких справах з укріплення, розвитку і навіть процвітання села. У цьому напрямі ми вбачаємо можливість спільної роботи з усіма відомствами, що займаються відповідними проблемами, – з міністерствами агрополітики, сім'ї і молоді, освіти та науки, праці та соціальної політики.

Раніше бібліотеки були ідеологічними закладами та їхньому розвитку дуже сприяла держава, бо розуміла що це її надійна опора на місцях. І сьогодні у бібліотеки є ідеологія – допомагати розвитку особистості, освіти, культури та духовності народу шляхом залучення до книги. Невже ця ціль не варта державної підтримки? Все, що буде вкладене в бібліотеку, повернеться суспільству сторицею. А зараз бібліотека дуже потребує надійної та стабільної державної підтримки.

МОДЕЛЬ СІЛЬСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ: ПРОФЕСІЙНЕ БАЧЕННЯ

ДВА роки тому на засіданні Ради директорів ЦБС Миколаївської області в Братському районі під час обговорення проблем діяльності бібліотек на селі виникла ідея проведення Форуму сільських бібліотекарів. Визнання необхідності організації такого авторитетного заходу свідчить про те, що кожен із нас не байдужий до питань розвитку культури та духовності в українських селах, до того, на яких цінностях буде виховуватися там молоде покоління, які матиме моральні та інтелектуальні засади.

Дійсно, дуже серйозною проблемою в суспільстві є те, що місто і село розвиваються по-різному. Якщо в містах відчутні зміни соціального, економічного характеру, то в сільській місцевості вони відбуваються набагато повільніше. У мешканців міста та села немає сьогодні рівних можливостей у доступі до інформаційних джерел, комп'ютерних технологій, освітянських, професійних програм, правових ресурсів. Особливо це впливає на ті верстви населення, які потребують окремої уваги громади, – дітей, молодь, соціально незахищені категорії, людей із фізичними обмеженнями тощо.

Сільська бібліотека здатна вирішити ці проблеми. Вона є територією духовності та знань, першим помічником в освіті, професійному становленні, організації дозвілля населення. Бібліотека більше ніж інші заклади наближена до місцевої громади, є доступною та безкоштовною установою. Але на сьогодні стан бібліотеки на селі є дуже вразливим та залежним від правових, соціальних, економічних чинників.

Нещодавно книгозбірні Миколаївської області брали участь у серйозному всеукраїнському дослідженні «Публічні бібліотеки як місце доступу громадян до інформаційних технологій та Інтернету», проведеному на замовлення Міжнародної ради з досліджень і обмінів (IREX) у рамках програми «Глобальні бібліотеки», яку фінансує фонд Білла та Мелінди Гейтсів. Збиралися докладні відомості про всі без винятку бібліотечні заклади. Ці дані дозволили створити узагальнений образ сучасної сільської бібліотеки нашого регіону, який виглядає так: сільська бібліотека переважно знаходиться в орендованому, пристосованому приміщенні, а якщо і має власне, то воно не опалюється, відсутній телефонний зв'язок, є проблеми з електропостачанням та іншими комунальними послугами. В середньому одна сільська бібліотека обслуговує більше 500 читачів на рік (серед яких 65% – дорослі користувачі, 23% – діти, 12% – юнацтво та молодь), має у фонді близько 9 тис. книг, більшість з котрих морально застаріла, може дозволити собі передплатити лише декілька газет. Інтер'єр книгозбірні досить скромний, зі старими меблями та обладнанням. Бібліотекар переважно має середню спеціальну освіту та стаж роботи понад 10 років. У середньому на 1 сільську бібліотеку-філію з державних коштів на поповнення фондів виділяється менше 300 грн. на рік.

Матеріали названого дослідження та державна статистична звітність акцентують увагу на тому, що 43% бібліо-

тек області потребують капітального або поточного ремонту, 57% – не опалюються, переважна більшість сільських філій не телефонізована, тільки у 5 сільських книгозбірнях є комп'ютерна техніка, половина фахівців працює за скороченим графіком, бібліотекарі соціально не захищені, вони не мають можливості підвищувати свою кваліфікацію на курсах, тренінгах, навіть обласного рівня.

Але, звичайно ж, є бібліотеки, які, попри всі матеріальні труднощі, розвиваються і є показовими. Це залежить від професіоналізму бібліотечних працівників, їхнього творчого «вогника», здатності «вкласти душу» в улюблену справу, підтримки соціальних партнерів тощо. Приклади такого успішного розвитку серед бібліотек Миколаївщини були яскраво представлені на конкурсі професійної майстерності «Сільська бібліотека: сучасний погляд». Це бібліотеки-філії: Євгенівська Снігурівської районної ЦБС, Дорошівська Вознесенської, Інгульська Баштанської, Кам'янська Новобузької, Кир'яківська Миколаївської, Новокостянтинівська Братської, Парутинська Очаківської районних ЦБС та ін.

Сьогодні ми ставимо перед собою амбітне завдання – побудувати бібліотеку майбутнього – сучасну, привабливу, комфортну, автоматизовану. Попередньо ОУНБ ім. О. Гмирява та районними ЦБС було багато зроблено. Вивчено досвід кращих сільських бібліотек України, Росії, інших країн. Проведено комплексне наукове дослідження «Організація роботи сільської бібліотеки», що тривало 3 роки. У 2006 р. проблеми сільських бібліотек обговорювалися на засіданні Ради директорів, де вперше було запропоновано створити «Модель сільської бібліотеки Миколаївської області». За останній час у регіоні було створено потужну правову базу, прийнято нормативно-правові документи місцевого рівня щодо розвитку бібліотек. До того ж сільські бібліотеки нашої області вже неодноразово перемагали в конкурсах проектів, отримували гранти, на базі сільських книгозбірень проводилися виїзні засідання міжнародних та всеукраїнських конференцій, досвід цих закладів висвітлювався на сторінках професійних журналів.

Трансформація бібліотек – це одна із складових глибоких перетворень на селі в цілому, тому що бібліотека, її робота тісно пов'язані із загальною соціокультурною ситуацією, діяльністю інших партнерських організацій, із процесами автоматизації, доступу до світових ресурсів інформації через Інтернет. Отже, перетворення бібліотеки означає початок змін і в соціальній, культурній, освітній сфері села, підвищення рівня життя селян, який напряму залежить від рівня поінформованості населення.

Починати трансформацію бібліотек необхідно вже сьогодні, день за днем піднімаючись сходинками вдосконалення. Людям у невеликих населених пунктах щодня бракує інформації з професійних, освітніх, правових, соціальних

Н. Богза

питань, що впливає на їхнє фахове та особисте життя. «Модель сільської бібліотеки», розроблена фахівцями обласної бібліотеки і представлена учасникам I Форуму сільських бібліотекарів «Сільська бібліотека: стратегія поступу в майбутнє», що відбувся в червні цього року у м. Миколаєві, в цьому сенсі стане своєрідним дороговказом, котрий визначить напрями нашого руху. Цей документ на найближчі 3 роки буде незамінним помічником. Але в той же час «Модель» не є сталим документом. Це тільки професійні рекомендації, які можна змінювати та удосконалювати.

Зупинимося на основних складових «Моделі сільської бібліотеки».

По-перше, це форма існування самої бібліотеки, система обслуговування користувачів, яку самостійно обирають місцева громада, читачі бібліотеки разом із її керівником. Бібліотека може працювати як:

- муніципальний інформаційний центр;
- центр правової інформації;
- довідкова бібліотека;
- центр доступу до Інтернету;
- центр підтримки системної освіти або самоосвіти;
- центр комп'ютерної грамотності;
- центр міжособистісного спілкування;
- центр дозвілля;
- центр відродження та зберігання народної культури;
- центр підтримки незахищених верств населення;
- центр підтримки сім'ї тощо.

Можна обрати для своєї бібліотеки будь-яку з цих позицій або визначити свою.

Сьогодні основною для бібліотеки є не тільки видача книг, а робота з населенням – соціальна діяльність, надання консультацій, інформаційна допомога.

Другою важливою складовою "Моделі сільської бібліотеки" є її доступне розміщення. Бібліотечне обслуговування є обов'язковим у кожному селі та передбачається постановою Кабінету Міністрів України № 510 від 30 травня 1997 р. «Про мінімальні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні». В нашому регіоні постійно постає питання оптимізації мережі бібліотек, але чомусь цей процес асоціюється із закриттям закладів. Це невірна позиція. Насправді оптимізація означає вибір найбільш вдалого варіанта бібліотечного обслуговування – такого, котрий би якнайбільше задовольняв потреби населення, адже мешканці села не винні, що в ньому проживає, наприклад, 100 осіб. Вони також потребують інформації та доступу до знань.

Що значить «доступність бібліотеки»? Це зручне місцезнаходження, форма роботи бібліотеки (або вона працює стаціонарно, або як бібліотечний пункт у певний час, або

як мобільна бібліотека – бібліобус). Також це санітарно-гігієнічні норми (опалення взимку, наявність світла, «зручностей»). Не менш важливими є привабливий інтер'єр, додаткові іміджеві послуги (реклама бібліотеки, автомобільна стоянка біля входу, упорядковані навколишня територія, місця для дитячих ігор тощо). Режим роботи бібліотеки мусить бути зручним для мешканців села і не співпадати з робочим часом більшості населення (звертаю особливу увагу на цей пункт, оскільки значна частина сільських бібліотек області працює з восьмої до сімнадцятої години, а деякі – тільки до дванадцятої). Тобто бібліотека – це заклад публічний, соціальний, що має організувати свою роботу у повній відповідності з вимогами жителів того села, де він знаходиться.

Третьою складовою моделі є ресурсна база. Це ті бібліотечні фонди та інформаційні джерела, з якими працюють бібліотекарі та читачі. Фонд сучасної бібліотеки повинен

включати видання на різних носіях: книги, періодику, аудіо-, відео-, електронні документи, ресурси Інтернету, «звуківі книги» та ін. Міжнародні бібліотечні стандарти передбачають, що кожного року до бібліотек повинні надходити нові видання з розрахунку не менше 5 примірників на одного жителя населеного пункту, журнали та газети передплачуватися у такій кількості: не менше двох загальнодержавних щоденних газет та одного загальнодержавного тижневика, регіональна періодика, галузеві видання гуманітарного, освітнього,

дозвілєвого характеру (на вибір бібліотеки).

У цілому у фонді сільської бібліотеки мусять бути документи останніх 5–10 років видання, за винятком художньої та краєзнавчої літератури, яка може зберігатися за більш тривалий період.

Четверта складова – матеріальна база. Перше, з чого необхідно починати розвиток бібліотек, – це проведення капітальних та поточних ремонтів. Облаштування приміщень бібліотечних закладів потребує нових підходів, що включають: сучасний дизайн, місця для індивідуальної та колективної роботи, ігрові зони для дітей, комфортні умови для спілкування і відпочинку. Якщо підійти творчо, то кожну бібліотеку, навіть найменшу, можна зробити неповторною, яскравою, затишною і зручною для мешканців села. Необхідно також пам'ятати про облаштування інтер'єрів для людей з фізичними обмеженнями. Це дуже важливо, оскільки у всіх є рівні права на отримання інформації та кожен повинен мати можливість скористатися бібліотекою.

Оснащення телефонним зв'язком, аудіо- та відео-, копіювально-розмножувальною технікою, знаряддям для ігрової діяльності дітей допоможе розширити перелік послуг для відвідувачів, організувати їхню повноцінну роботу та проведення дозвілля в стінах бібліотеки.

Учасники Форуму біля виставки фоторобіт конкурсу на кращу сільську бібліотеку Миколаївщини

Сподіваємося, що завдяки участі в проєкті фонду Білла та Мелінди Гейтсів «Глобальні бібліотеки», через декілька років у сільських бібліотеках будуть автоматизовані робочі місця для читачів з доступом до Інтернету. Цей проєкт був підтриманий нашою державою на найвищому рівні. Міністерством культури і туризму України у регіони направлено лист від 18 березня 2008 р. про проведення комплексного вивчення готовності бібліотек України до впровадження сучасних інформаційних технологій. Всі сільські бібліотеки-філії Миколаївської області взяли участь у цьому моніторингу, дані було узагальнено та надіслано керівникам проєкту. Після цього доведеться готувати конкурсний проєкт для автоматизації сільських бібліотек кожного району, плануючи не тільки видатки від благодійного фонду, але і свій внесок, оскільки фінансування відбуватиметься на рівних умовах – 50 на 50.

П'ята складова частина "Моделі сільської бібліотеки" – це персонал. Зміни в бібліотеках ставлять нові вимоги й до їхніх працівників. Сьогодні недостатньо володіти фаховими знаннями та вміннями, необхідно професійно вдосконалюватися, навчатися протягом життя. Головне – працювати творчо, відкрито, по-новому. Бібліотекар – головна рушійна сила всіх змін, і почати перетворення він повинен із себе, свого бачення нової, моделі бібліотеки, бажання її змінити на краще, а потім – запалити цією творчою іскрою всіх навколо – владу, спонсорів, читачів бібліотеки та мешканців села.

На сьогодні 50% сільських бібліотекарів Миколаївщини мають середню спеціальну освіту, тільки 10% – вищу бібліотечну, 35 працівників навчаються у ВНЗ культури. Директорам районних ЦБС необхідно зробити більший акцент, поперше, на професійній освіті сільських бібліотекарів, сучасній підготовці із врахуванням вимог суспільства та, по-друге, на безперервному підвищенні кваліфікації бібліотекарів.

Окрема місія у навчанні персоналу, підготовці його до змін, що відбуватимуться, покладається на обласні та районні бібліотеки – методичні центри. Стратегія безперервної освіти сільських бібліотекарів, над якою працює ОУНБ ім. О. Гмирьова, включатиме обласні семінари, виїзні заходи на базі кращих сільських бібліотек області, майстер-класи із залученням найавторитетніших фахівців, у тому числі з Національної парламентської бібліотеки України, а також тренінги щодо використання комп'ютерних технологій, впровадження інноваційного досвіду. Необхідно також провести паспортизацію бібліотек області, оновити та постійно корегувати їхню базу даних.

Передбачається розробка методичних матеріалів, котрі будуть присвячені кращому досвіду сільських бібліотек України та світу, надаватимуть практичні рекомендації щодо його впровадження. Необхідно охопити методичним

впливом якнайбільше сільських книгозбірень, виїжджати на місця з конкретною практичною допомогою, що потребує більших видатків на відрядження в обласних та районних бібліотеках.

Не менш важливою є шоста складова моделі – зв'язки бібліотеки із громадськістю. Бібліотека – це частина інфраструктури села, і громада повинна брати участь в її житті. Місцеві жителі здатні забезпечити допомогу бібліотеці у вирішенні багатьох проблем: залученні коштів на комплектування, при переведенні в інші приміщення, реалізації нагальних завдань. Громада завжди підтримає і заступиться за бібліотеку, яка відображає її інтереси та задовольняє її запити – авторитетну, корисну, з творчим працівником.

Необхідно ввести у практику сільських бібліотек зві-

тування про свою роботу перед місцевими жителями та владою (цю діяльність добре налагоджено у Снігурівській РЦБС), залучати волонтерів, активістів із числа місцевого населення, створювати товариства друзів бібліотеки або опікунські ради, більш яскраво і впевнено представляти інформацію про свої послуги на сторінках місцевих газет, по телебаченню, через рекламні матеріали.

Бібліотека повинна узгоджувати свою діяльність з громадою; аналізуючи свою роботу, постійно вносити зміни до послуг і форм обслуговування відповідно до потреб

місцевого населення. Також залучати до процесу створення нового образу бібліотеки владні структури, спонсорів, меценатів, активних користувачів.

Питання необхідності перетворень у бібліотечних закладах на селі не тільки обговорюється в регіонах, а й виноситься на державний рівень. Колегія Міністерства культури і туризму України розглядала питання «Про моделі бібліотечного обслуговування населення у сільській місцевості з урахуванням сучасної економічної та соціокультурної ситуації». Членами колегії було вирішено провести наукове дослідження стану бібліотек у сільській місцевості (минулого року наша область брала в ньому участь), вивчити можливість розроблення у 2008 р. державної та регіональних програм «Сільська бібліотека».

Тільки об'єднання зусиль держави, органів місцевого самоврядування, територіальних громад, спонсорських організацій та працівників бібліотечних закладів зробить можливим створення нової бібліотеки, яка відповідає міжнародному модельному стандарту діяльності.

За підсумками роботи I Форуму сільських бібліотекарів було підготовлено офіційне звернення до голів Миколаївської обласної державної адміністрації, Миколаївської обласної ради, депутатів обласної ради, міських, районних, селищних, сільських рад.

Доповідає директор Миколаївської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Гмирьова, заслужений працівник культури України Н. Богза

Звернення

3 червня 2008 р. у м. Миколаєві відбувся I Форум сільських бібліотекарів, головні організатори якого – Миколаївська обласна державна адміністрація, Миколаївська обласна рада, управління культури облдержадміністрації, обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Гмирява. У форумі взяли участь представники органів влади, професійні делегації з усіх регіонів нашої області, фахівці Національної парламентської бібліотеки України, соціальні партнери та користувачі бібліотек, почесні гості.

Метою Форуму було обговорення широкого кола проблем сільських бібліотек, які знаходяться сьогодні в критичному стані, а також визначення шляхів подолання негативних явищ.

1. Бюджетне фінансування. Відзначається низьким рівнем. На I районну ЦБС в середньому виділяється на рік по 480 тис. грн. при потребі не менше 800 тис. грн. Фінансування здійснюється переважно на код 1110 (заробітна плата). Кошти від платних послуг (майже 300 тис. грн. по області за 2007 р.) йдуть на покриття недофінансування з бюджету бібліотек, а не на розвиток та облаштування установ.

2. Інформаційно-ресурсний потенціал. Через недостатнє фінансування у 2001–2006 рр. загальний фонд бібліотек області зменшився на 600 тис. видань. На I сільську бібліотеку виділялося менше 300 грн. (при нормативі 4,5 тис. грн.). Це призводить до катастрофічної ситуації щодо доступу до інформаційних ресурсів населення області.

3. Забезпечення комп'ютеризації бібліотек реалізується на основі розпорядження облдержадміністрації № 768-р від 25.12.2001 р. «Про створення та забезпечення функціонування комп'ютерної бібліотечної мережі Миколаївської області». На сьогодні центральні районні бібліотеки мають 57 комп'ютерів, при необхідності не менше 200. До Інтернету підключено бібліотеки 14 районів. Нагальні питання – забезпечення державного фінансування на оплату Інтернет-каналу в центральних районних бібліотеках, створення Інтернет-центрів для користувачів, поступова комп'ютеризація сільських філій. Ці питання набувають все більшої значущості з участю бібліотек області в загальнодержавному проекті «Глобальні бібліотеки», що передбачає комп'ютеризацію бібліотек усіх рівнів.

4. Матеріально-технічна база бібліотек знаходиться в критичному стані. 43% бібліотек області потребують капітального або поточного ремонту, 57% – не опалюються (переважно у сільській місцевості), протягом останніх 20–30-ти років у бібліотеках області не поновлюються меблі, стелажі; позбавлені телефонного зв'язку практично всі сільські бібліотеки-філії.

Сільські бібліотеки знаходяться здебільшого в орендованих приміщеннях некомунальної власності, їх доля та розташування залежать від волі орендодавців.

5. Кадровий потенціал. Роботу 508 бібліотек області забезпечують 1 005 працівників, з них 411 – у сільських бібліотеках. Розвиток інформаційних технологій потребує підвищення кваліфікації, проведення навчальних та методичних заходів, що вимагає щорічного фінансування. Не забезпечений також і соціальний захист бібліотекарів на селі.

Подолання існуючих проблем та реалізація поставлених на Форумі завдань не можуть здійснюватися без підтримки влади та депутатського корпусу. Необхідно зрозуміти, що зволікання з реформуванням бібліотечної галузі, зокрема в сільській місцевості, спричиняє виникнення ризику зниження рівня освіти, втрати культурних і моральних цінностей у регіоні. Адже освіта, поінформованість, фаховий рівень знаходяться у прямій залежності від інформаційних процесів, діяльності бібліотек.

Для виходу із кризової ситуації, що склалася в сільських бібліотеках регіону, необхідні надзвичайні заходи. Саме тому на Форумі було обговорено та затверджено «Модель публічної (сільської) бібліотеки Миколаївської області», яка спрямована на реалізацію завдань інноваційного розвитку країни, задоволення інформаційних, культурних потреб мешканців регіону.

Просимо Вас сприяти затвердженню «Моделі сільських бібліотек Миколаївського регіону» як окремого додатку до «Програми розвитку культури в Миколаївській області на 2008–2011 рр.». Також просимо при формуванні бюджетів на 2009 р. врахувати та затвердити кошти для впровадження у діяльність бібліотек цільових програм, а саме: збільшити фінансування для розширення в сільських, районних, міських бібліотеках кола інформаційно-ресурсних джерел, зміцнення матеріально-технічної бази, впровадження інформатизації та комп'ютерних технологій.

Вкрай необхідно змінити політику розвитку обласних бібліотек – головних методичних центрів та осередків інновацій для бібліотечних закладів області. Потрібно зміцнити матеріально-технічну базу обласних бібліотек, що є візитними картками області, поповнювати та розширювати коло інформаційних ресурсів, що отримують бібліотеки, прийняти програму інформатизації для обласних бібліотек, яка забезпечить відповідність цих закладів вимогам часу як складових методичного впливу на бібліотеки регіону.

Ми сподіваємося, що Ваше розуміння важливості розвитку бібліотечної галузі сприятиме вирішенню проблем обслуговування сільського населення через публічні бібліотеки Миколаївського регіону

Прийнято учасниками I Форуму сільських бібліотекарів
3 червня 2008 р., м. Миколаїв

ВЛАДА ІНВЕСТУЄ В АКТИВНОГО БІБЛІОТЕКАРЯ

ПРОБЛЕМА життєдіяльності сільських бібліотек давно вже є однією з актуальних і такою, що потребує великої уваги з боку різних структур і організацій. Постійно оголошуються ініціативи щодо оптимізації мережі бібліотек, стосовно створення культурно-інформаційних центрів, об'єднання сільських бібліотек зі шкільними тощо. Мотивацією цих новацій завжди є жалюгідний матеріально-технічний стан сільських книгозбірень, відсутність у них нової літератури, належного фінансування. Не хочеться повертатися до традиційного запитання «Хто винний?». Спробуємо визначити: «А що робити?».

Підґрунтям для відповіді на це запитання можуть стати матеріали, отримані під час проведення загальноукраїнського дослідження «Сільська бібліотека на мапі України», здійсненого Національною парламентською бібліотекою України (докладніше див. на стор. 14–17). Картина виявилася досить строкатою, з поодинокими прикладами успішної роботи сільських книгозбірень.

Звичайно, що всі зміни, котрі відбувались у державі, позначилися і на сільських бібліотеках. Саме вони перші відчували на собі, що є публічними бібліотеками, які належать місцевій громаді і мають працювати на неї; що люди, які прийшли до влади, часто-густо не розуміють, що, вкладаючи гроші в бібліотеку, вони інвестують у майбутній розвиток своєї території. Слід визнати, що і самі бібліотекарі своєю інертністю, певною бездіяльністю сприяли цьому. За їхньою мовчазною покорою відбувалося відключення телефонів, тотальне припинення опалювання приміщень книгозбірень, встановлення заробітної платні, котра не дозволяла прожити на неї і згодом отримати пристойну пенсію. В той же час не було жодного звернення до ЦК профспілки працівників культури України стосовно порушення трудового законодавства, де чітко сказано, що роботодавець має «забезпечити належні умови праці». Зрозуміло, що в таких умовах та ще й при здійсненні у деяких місцевостях децентралізації і втраті звичної підтримки районної бібліотеки, працівник сільської бібліотеки стає заручником ситуації.

Та попри це, сьогодні ми можемо тільки схилити голову у великій пошані до цих людей. У таких складних умовах вони працювали і працюють друге десятиріччя (вдумайтесь тільки в ці цифри!), допомагаючи і розраджуючи, втішаючи та інформуючи своїх односельців. Вони не тільки зберегли мережу бібліотек, яку з такою готовністю готові зруйнувати можновладці, а своєю працею постійно доводять, що бібліотека потрібна людям.

Протягом першої половини 2008 року відбулося більш глибоке ознайомлення з діяльністю сільських бібліотек Бородянківського та Білоцерківського районів Київської області та двох книгозбірень Березнівської централізованої системи публічно-шкільних бібліотек

(ЦСПШБ) Рівненської області, зокрема під час проведення семінарів у цих закладах. Заключним акордом став Форум сільських бібліотекарів «Сільська бібліотека: стратегія поступу в майбутнє», що був проведений Миколаївською ОУНБ ім. О. Гмирьова (див. стор. 18–21). Головний висновок від побаченого та почутого – сільські бібліотеки вижили, вони орієнтовані на майбутнє, активно вибудовують стратегію подальшого розвитку. Звичайно, це стосується не всіх закладів, а тільки тих, де бібліотекарі активні, наполегливі, шукають нових можливостей, шляхів, щоб довести необхідність книгозбірні громаді, владі.

Громада сама вирішує, чи потрібна їй бібліотека. Як приклад, наведемо побачене у бібліотеках трьох сіл Білоцерківського району (Глибичка, Пилипча, Городище). Їхня діяльність є яскравим свідченням важливості взаєморозуміння між бібліотекарем, владою та населенням. Селяни люблять місце, де живуть, хочуть там залишатися і надалі, всіляко намагаються зміцнити свою громаду, щоб їхні діти, при бажанні, могли залишитися у селі після закінчення школи, набути професії, реалізувати себе. Вони мають гарантоване право на інформацію, на мінімальний набір соціальних послуг і отримують його. Голова сільської ради, яка представляє інтереси трьох територіальних громад загальною кількістю трохи більше тисячі осіб, знайшов можливість де відбудувати, де відремонтувати приміщення для бібліотек та клубів, передплатити в найбільшій бібліотеці 28 назв періодичних видань, оплачувати працю бібліотекарів.

Влада готова допомогти бібліотеці. Під час семінару «Шляхи підвищення іміджу публічної бібліотеки в сучасних умовах», що відбувся на базі ЦМБ м. Біла Церква та ЦРБ Білоцерківського району, його учасники побачили реальні кроки з реалізації «Програми розвитку бібліотечної галузі Білоцерківського району на 2006–2010 рр.». Це і сучасні дизайн та обладнання сільських книгозбірень, актуалізовані книжкові фонди, пристойна передплата.

Тема міжрегіонального семінару «Роль медіа-центру у соціалізації особистості», що проводила Рівненська ОУНБ на базі Березнівської ЦСПШБ, свідчить про новий рівень можливостей обслуговування користувачів. Приміщення бібліотек тут гарно облаштовані, створено рекреаційні зони, приємно вражає наявність комп'ютерної техніки, мультимедійного обладнання, компакт-дисків із освітніми програмами, а для малечі – яскравих іграшок. Бібліотекарі освоїли і використовують у своїй роботі програмне забезпечення ІРБІС.

Все частіше представники органів влади на місцях починають розуміти роль сільських бібліотек у житті спільноти, про що свідчила постійна присутність на всіх семінарах працівників районних відділів культури, голів сільрад. Проте саме від бібліотекаря залежить вмін-

І. Цуріна

ня вибудовувати стратегію подальшої співпраці. Так, один сільський голова відправив зі свого кабінету бібліотекаря зі словами: «Ви не готові до розмови. Конкретизуйте, для чого Вам це потрібно, скільки, який має бути результат, і тоді приходьте».

Сьогодні представники влади виявляють глибоке розуміння бібліотечних проблем, самі шукають можливостей для додаткового комплектування фондів, розуміються на рекламі, пишуть проекти (до речі, заступник голови Бородянківської райдержадміністрації отримав грант на стажування в Америці, одним із пунктів якого є відвідання Бібліотеки Конгресу США). Вони бачать бібліотеку посередником між владою та населенням, партнером у реалізації загальнодержавних та місцевих програм із питань культури, використовують її інформаційний потенціал, зокрема, у розвитку зеленого туризму. Зрозуміло, що така підтримка з боку влади – це кредит довіри, можливий лише за умови постійної роботи самого бібліотекаря на авторитет книгозбірні, високої планки відповідальності та вимогливості.

Коло друзів бібліотеки слід розширювати. Бібліотекарі мають постійно нагадувати про свої книгозбірні, шукати виходу з кризової ситуації. Така думка звучала у виступах учасників семінарів. Та вразив виступ бібліотекаря с. Потіївка Білоцерківського району С. Соколенко, яка розповіла про те, що її книгозбірня має десятиох партнерів, серед них ЦРБ, сільська влада, громадські об'єднання, тобто звичайний перелік. Але бібліотекар ще самостійно вийшла на товариство «Просвіта», видавництво «А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га», книжкову фабрику в Білій Церкві. Вона зуміла довести, що її бібліотека є необхідною для сільської громади, і в результаті отримати значні книжкові надходження. Це вже свідчить про новий рівень професійного бачення. Зрозуміло одне, що стратегічна співпраця з іншими організаціями, зацікавленими у підтримці сильних сільських громад, є запорукою стабільного розвитку сільських бібліотек у майбутньому.

Чим займається бібліотекар на селі? Звичайна сільська книгозбірня не може похвалитися великим набором послуг для своїх читачів. Усі фахівці одностайні у тому, що їхня професійна діяльність орієнтована здебільшого на надання соціокультурних послуг. Так, бібліотекар с. Глибичка Білоцерківського району А. Франчук збирає у книгозбірні як місцевих дітей, так і тих, хто приїхав на відпочинок. «Я намагаюсь робити те, чого прагнуть діти і що їм цікаво», – так розповідала вона про свою роботу. Для юних читачів проводяться різні активні заняття, а то й просто читання книжок по черзі в бібліотеці чи на лісовій галявині.

Славиться своєю роботою з обдарованими дітьми і різноманітним заходом для всіх мешканців села бібліотека села Яблунівка Білоцерківського району.

Така діяльність публічних книгозбірень села вигідно відрізняється від роботи публічно-шкільних бібліотек, котра здебільшого орієнтована на освітній процес учнів 1-8 класів. Їхні працівники практично весь час зайняті підготовкою матеріалів для вчителів, розшукуючи та

узагальнюючи інформацію з Інтернету, а люди старшого покоління випали з поля зору.

Бібліотеки стають органічною складовою соціокультурного простору своєї місцевості. Їхні фахівці прекрасно знають пам'ятні місця краю, видатних людей, які тут жили чи перебували, збирають та узагальнюють інформацію, ведуть спільну роботу з клубами, творчими об'єднаннями. Вже не є дивиною видання бібліотеками збірок творів переможців місцевих конкурсів, використання малюнків талановитих читачів для оформлення буклетів та книжечок.

Особливу увагу бібліотекарі приділяють пошуковій роботі щодо історії своїх сіл, створюючи меморіальні книги пам'яті. Так, у Здвижевській сільській бібліотеці Бородянківського району зібрано унікальний краєзнавчий матеріал, що відображає всі віхи історії, події, котрі довелося пережити односельцям. Це і буремні революційні роки, і розкуркулення, і страшні "жнива" Голодомору, і відомості про вивезення селян до Німеччини, їхню подальшу долю. Саме бібліотекар веде роботу з розшуку загиблих односельчан, які поховані за кордоном, допомагає їхнім рідним знайти адреси поховань.

Проблеми сільських бібліотек можна вирішувати. Велике враження залишив Форум «Сільська бібліотека: стратегія поступу в майбутнє», проведений Миколаївською ОУНБ ім. О. Гмирьова у найбільшому театрі міста. На цей з'їзд сільських бібліотекарів було делеговано 400 найкращих фахівців. Йому передувала величезна попередня робота, що тривала протягом двох років. Це соціологічні вивчення, неодноразові звернення до владних структур, семінари і тренінги, різноманітні конкурси. Як результат – зросли потенціал фахівців, їхня підготовленість, з'явилося бачення стратегії подальшого розвитку, змінилося на краще ставлення населення і представників влади до бібліотек. Свідченням цього стала присутність на Форумі керівників обласного рівня, представників сільських рад, спонсорів та партнерів. Нарешті проблеми сільських книгозбірень стали предметом уваги не тільки бібліотечної громади. До їхнього вирішення готові приєднатися представники громадськості, керівники органів місцевого самоврядування.

Чітко пролунала думка і про те, що бібліотеки все-таки мало заявляють про свої проблеми, мало стукають у ті двері, що мають відчинитися перед ними. Так, сільська книгозбірня – це низова ланка мережі, але таких закладів у країні 14 881, тобто 81% від загальної кількості публічних бібліотек. І саме від їхньої активності, творчості залежить подальший розвиток бібліотек України. Зрозуміло одне. Ніхто не приходить у сільську бібліотеку з пропозицією її відремонтувати, профінансувати, допомогти. Таку реальну допомогу надають тільки тим бібліотекарям, які постійно звертаються, наполягають, шукають, адже «змащують тільки те колесо, що скрипить».

P.S. Віртуальну подорож у згадувані бібліотеки можна здійснити на сайті НПБУ за адресою: nplu.profi.org.ua.

ПОВІНЬ ВІДСТУПИЛА: РАХУЄМО ЗБИТКИ

УСЯ Україна не відривала очей від телеекранів, слідкуючи за повідомленнями про надзвичайно небезпечну і руйнівну повінь, що завдала великого лиха жителям західних регіонів України.

Внаслідок стихії потерпіли жителі Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської, Тернопільської, Чернівецької та Вінницької областей. Загалом вода затопила 523 українські населені пункти. 25 тис. жителів цих районів змушені були залишити свої домівки.

Під час повені постраждали і бібліотеки, найбільше сільські. В Чернівецькій області зазнали значних пошкоджень 54 бібліотеки у 6-ти районах та 2-х містах. В 47 бібліотеках пошкоджено покрівлі, в трьох – обвалилися стелі. Зазнали руйнації стіни, підлоги, меблі та бібліотечні фонди. Всього по області зазнали пошкоджень 7 тис. 220 прим. документів. Підтоплено та зруйновано домівки 21 бібліотекаря.

Значно потерпіли бібліотеки й Івано-Франківщини. Пошкоджено покрівлі або затоплено приміщення у 30 бібліотеках 5 районів регіону.

У Закарпатській області внаслідок повені постраждала обласна універсальна наукова бібліотека. Підвальні приміщення книгозбірні, де розташовані фонди відділу книгозберігання, підтоплені. За попередніми підрахунками, втрачено понад 10 тис. примірників

книг та періодичних видань. Постраждали оселі трьох бібліотечних працівників.

З. Савіна

У Львівській області завдано збитків 2 сільським бібліотекам Дрогобицького району.

На Тернопільщині без домівок залишилися 2 бібліотекарі.

На Поділлі зонами надзвичайної екологічної ситуації визнано місто Могилів-Подільський та район з однойменною назвою. Під час бурі та дощу зазнали пошкоджень дах та стіни бібліотеки с. Юрківці. Потребують ремонту дахи ще 10 сільських бібліотек.

У Центральній районній бібліотеці зазнав пошкоджень фонд відділу зберігання – 25 тис. прим. книжкових та періодичних видань. У місті Могилів-Подільський – книжковий фонд, обладнання та приміщення міської бібліотеки для юнацтва. Знищено понад 7 тис. книжкових видань.

Шановна бібліотечна громадо!

Звертаємося до вас із закликом допомогти постраждалим бібліотекам і, особливо, нашим колегам – бібліотечним працівникам, які зазнали великих збитків.

Не залишайтеся байдужими!

Виявіть свою громадянську позицію!

БІБЛІОТЕКИ У ПРАВОВОМУ ПОЛІ

РІВНЕНСЬКИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ

У2002 році в Рівненській області відбулася реорганізація сільських та районних публічних бібліотек. Відповідно до законодавства, вони припинили своє існування, а на їхньому місці постали централізовані системи публічно-шкільних бібліотек (ЦСПШБ). Ці процеси мотивувалися необхідністю удосконалення системи інформаційного забезпечення населення області та раціонального використання бюджетних коштів.

Оскільки останнім часом у ряді регіонів України керівники державних адміністрацій почали оголошувати про наміри запровадити рівненський варіант бібліотечного обслуговування населення, виникла необхідність ще раз звернутися до подій шестирічної давнини та дати їм правову оцінку.

Отже, 22.07.2002 р. голова Рівненської обласної державної адміністрації на підставі листів-погоджень Міністерства культури і мистецтв України та Міністерства

освіти і науки України, а також з посиланням на ст. 15 Закону

Н. Розколуна

України „Про бібліотеки і бібліотечну справу” видав розпорядження № 431 „Про реорганізацію бібліотечної мережі області”, яким зобов’язав голів райдержадміністрацій „здійснити в порядку експерименту терміном на 3 роки реорганізацію системи бібліотечного обслуговування населення шляхом об’єднання публічних і шкільних бібліотек в єдину централізовану систему публічно-шкільних бібліотек з підпорядкуванням відділам культури” [7]. Крім того, вищезазначеним розпорядженням було затверджено примірний статут ЦСПШБ.

Правовий аналіз цього розпорядження дає дуже цікаві, навіть неочікувані, результати.

По-перше, потрібно визначитися зі статусом закладів, які реорганізували. Як публічні бібліотеки, так і загальноосвітні школи є об’єктами права місцевого самоврядування. Ці об’єкти можуть бути двох видів: ті, що

перебувають у комунальній власності територіальної громади села (селища, міста), або ті, котрі перебувають у спільній комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст району (області).

Загальноосвітні школи мають усі ознаки об'єктів спільної комунальної власності територіальних громад сіл, селищ, міст певного району.

А ось із публічними бібліотеками ситуація інша: якщо на момент проведення експерименту в районі було збережено ЦБС із її основними атрибутами (єдина структура, штат, управління, фонди), тоді цей заклад також мав статус спільної комунальної власності територіальних громад сіл, селищ, міст району. В іншому разі – кожна бібліотека перебувала у комунальній власності певної сільської громади.

По-друге, для визначення порядку управління вищезазначеними закладами звернемося до двох законів: „Про місцеве самоврядування” [2] та „Про місцеві державні адміністрації” [3].

На підставі цих нормативно-правових актів:

– Сільські, селищні, міські ради – органи місцевого самоврядування, що представляють відповідні територіальні громади та здійснюють від їхнього імені та в їхніх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування.

– Обласні та районні ради – це органи місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

– Обласні та районні державні адміністрації – місцеві органи виконавчої влади, що в межах своїх повноважень здійснюють виконавчу владу на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, а також реалізують повноваження, делеговані їм відповідними радами.

Тепер подивимося, якими повноваженнями у сфері управління об'єктами комунальної власності законодавство наділяє органи місцевого самоврядування та державні адміністрації.

Згідно з Законом України „Про місцеве самоврядування”, певні ради від імені та в інтересах територіальних громад здійснюють права суб'єкта комунальної власності. Стосунки органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, будуються на засадах підпорядкованості, підзвітності та підконтрольності їх органам місцевого самоврядування.

До виключних повноважень сільської (селищної, міської) ради належить прийняття рішення про створення, ліквідацію, реорганізацію та перепрофілювання підприємств, установ і організацій комунальної власності відповідної територіальної громади. Вони також можуть передавати іншим органам окремі повноваження з управління комунальною власністю територіальної громади та визначати межі цих повноважень і умови їхнього виконання.

Виключно на пленарних засіданнях районної чи обласної ради вирішуються питання щодо управління об'єктами спільної комунальної власності територіальних громад сіл, селищ, міст району або області та призначення (звільнення) керівників цих об'єктів [2].

Що стосується обласної чи районної держадміністрації, то вони можуть мати лише делеговані відповідною радою повноваження щодо управління об'єктами, які перебувають у спільній власності територіальних громад [3]. Причому, ці повноваження чітко окреслені. І ще одна особливість: районним адміністраціям можуть бути делеговані повноваження районної ради, а обласним адміністраціям, відповідно, – обласних рад.

Звернемося знову до розпорядження голови Рівненської обласної державної адміністрації від 22.07.2002 № 431 „Про реорганізацію бібліотечної мережі області” [7].

Питання, які регулюються цим документом, знаходяться у компетенції:

Районних рад – у районах, де на момент виходу розпорядження, функціонували ЦБС.

Районних рад – у районах, де на момент виходу розпорядження ЦБС не збереглися – діяльність загальноосвітніх шкіл; сільських рад – діяльність публічних бібліотек.

Рівненська обласна рада могла делегувати обласній адміністрації лише функції з управління бібліотеками, які мають статус обласних (універсальною науковою, для дітей та для юнацтва). Функції щодо управління централізованими бібліотечними системами чи, у разі їх відсутності, сільськими (селищними, міськими) бібліотеками обласній адміністрації ніхто не делегував, та й не міг делегувати.

Тому зазначене розпорядження голови Рівненської обласної державної адміністрації є, якщо вживати юридичний термін, нікчемним, тобто недійсним, на підставі Законів України „Про місцеве самоврядування” та „Про місцеві державні адміністрації”. Більше того, це розпорядження можна розглядати як втручання органів державної влади у справи місцевого самоврядування та пряме порушення статті 7 Конституції України [1].

Щодо посилання в документі, який тут аналізується, на ст. 15 Закону України „Про бібліотеки і бібліотечну справу”, то дійсно, частиною 3 вказаної статті передбачено, що доцільність реорганізації та ліквідації бібліотек, котра є у державній та комунальній власності, визначається відповідними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування за погодженням із спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері культури [4]. У даному випадку Рівненська обласна державна адміністрація не є тим органом, який наділено повноваженнями щодо реорганізації комунальних бібліотек на рівні району чи села.

Крім того, як уже зазначалося вище, розпорядженням голови Рівненської облдержадміністрації також було затверджено Примірний статут централізованої системи публічно-шкільних бібліотек [7]. Але законо-

давство не наділяє обласну державну адміністрацію повноваженнями на затвердження типових установчих документів комунальних закладів.

До того ж ряд положень цього примірного статуту прямо суперечить законодавству України. Наведемо лише кілька „ясравих” прикладів:

П. 1.2. регламентує створення районних ЦСПШБ на підставі рішень „органів державної влади”, тоді як згідно із вищезазначеними законами комунальні заклади створюються органами місцевого самоврядування.

Відповідно до п. 1.7. примірного статуту, ЦСПШБ підпорядковується відділу культури місцевої державної адміністрації. У даному випадку рішення про підпорядкування такого утворення може приймати лише районна рада.

У комісію зі списання бібліотечного фонду ЦСПШБ „обов’язково входять представники місцевих органів влади, бухгалтерії, відділу комплектування і обробки літератури ЦБ, школи, зав. бібліотекою-філіалом ЦСПШБ” (п. 3.4.1. примірного статуту). Але відповідно до Типової інструкції про порядок списання матеріальних цінностей з балансу бюджетних установ, затвердженої спільним наказом Державного казначейства України і Міністерства економіки України від 10 серпня 2001 року № 142/181, „для визначення непридатності матеріальних цінностей і встановлення неможливості або неефективності проведення їх відновлювального ремонту, а також для оформлення необхідної документації на списання цих цінностей, наказом керівника установи щорічно створюється постійно діюча комісія, яка діє протягом року, у складі: керівника або його заступника (голова комісії); головного бухгалтера або його заступника (в установах і організаціях, у яких штатним розписом посада головного бухгалтера не передбачена, особи, на яку покладено ведення бухгалтерського обліку); керівників груп обліку (в установах, які обслуговуються централізованими бухгалтеріями) або інших працівників бухгалтерії, які обліковують матеріальні цінності; особи, на яку покладено відповідальність за збереження матеріальних цінностей; інших посадових осіб (на розсуд керівника установи)” [5]. Тому виникає запитання: на якій підставі особи, які не працюють в ЦСПШБ (представники місцевих органів влади, школи), можуть приймати рішення про доцільність списання матеріальних цінностей з балансу цього закладу?

Відповідно до п. 4.1. примірного статуту, Положення про платні послуги затверджується директором ЦСПШБ та реєструється в органах юстиції. На час затвердження вказаного примірного статуту діяв наказ Міністерства юстиції України від 26 листопада 1997 року № 74/5 „Про затвердження Порядку проведення державної реєстрації відомчих нормативних актів та включення їх до Єдиного державного реєстру нормативних актів у Міністерстві юстиції України”, відповідно до котрого „на державну реєстрацію подаються нормативні акти, які видаються міністерствами, іншими органами виконавчої влади, органами господарського управління та контро-

лю, які зачіпають права, свободи й законні інтереси громадян або мають міжвідомчий характер, а також акти Національного банку України, які регулюють правовідносини, суб’єктами яких є фізичні особи” [6]. Оскільки ЦСПШБ не є ні органом виконавчої влади, ні органом господарського управління та контролю, а наказ її керівника має статус локального акту, положення про платні послуги не підлягає реєстрації „в органах юстиції”.

Згідно з п. 5.1. примірного статуту, директор ЦСПШБ „призначається і звільняється з посади відділом культури місцевої держадміністрації за погодженням з відділом освіти”, що є грубим порушенням Закону України „Про місцеве самоврядування” [2].

П. 5.8. примірного статуту директору ЦСПШБ надано право здавати в оренду майно, яке перебуває на балансі закладу, що, знову ж таки, суперечить Закону України „Про місцеве самоврядування” [2].

Як курйоз можна розглядати п. 7.2. вказаного статуту, відповідно до якого ліквідація ЦСПШБ у разі її банкрутства здійснюється судом або господарським судом. Оскільки ЦСПШБ – бюджетна організація, до того ж заклад, виникає запитання: як така організація може збанкрутувати?

Отже, з упевненістю можна стверджувати, що об’єднання публічних і шкільних бібліотек у Рівненській області відбулося з грубим порушенням законодавства України та втручанням органів державної влади (обласної і районних державних адміністрацій) у справи місцевого самоврядування.

І знову виникає запитання: чому сільські, селищні, міські та районні ради Рівненщини не відреагували на таке свавілля виконавчої влади?

Список використаної літератури

1. Конституція України: Прийнята на п’ятій сесії Верхов. Ради України, 28 черв. 1996 р. – К.: Велес, 2004.
2. Україна. Закон. Про місцеве самоврядування // <http://zakon1.rada.gov.ua>
3. Україна. Закон. Про місцеві державні адміністрації // <http://zakon1.rada.gov.ua>.
4. Україна. Закон. Про бібліотеки і бібліотечну справу // <http://zakon1.rada.gov.ua>.
5. Україна. Державне казначейство; Міністерство економіки. Про затвердження Типової інструкції про порядок списання матеріальних цінностей з балансу бюджетних установ: Наказ від 10.08.2001 № 142/181 // <http://zakon1.rada.gov.ua>.
6. Україна. Міністерство юстиції. Про затвердження Порядку проведення державної реєстрації відомчих нормативних актів та включення їх до Єдиного державного реєстру нормативних актів у Міністерстві юстиції України: Наказ від 26.11.1997 № 74/5 // <http://zakon1.rada.gov.ua>.
7. Реорганізація бібліотечної мережі: Зб. матеріалів / Упоряд. С.П. Ступницька. – Рівне: ДЦНТЕІ, 2003. – 48 с. – (Сер. «Бібл. практика»)

ПУБЛІЧНА ІНФОРМАЦІЙНА БІБЛІОТЕКА ФРАНЦІЇ: МОДЕЛЬ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

У цьому році, завдяки участі у програмі "Європейські стратегії розвитку культури і освіти та роль бібліотек" і за підтримки Міністерства культури і туризму України, Міністерства культури та комунікації Франції, відбулася професійна навчальна поїздка українських фахівців до бібліотек Франції, організаторами якої стали Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв та Центр безперервної інформаційно-бібліотечної освіти Української бібліотечної асоціації. Наші спеціалісти одержали можливість безпосередньо ознайомитися з основними напрямками роботи зарубіжних колег і сформуванню власну думку щодо місця сучасних бібліотек у європейському культурному просторі.

Основні цілі організацій та закладів культури у галузі інформаційних та комунікативних технологій, визначені Комітетом по культурі Ради Європи, сконцентровано у двох напрямках – прийняття зобов'язань щодо відкриття доступу до всіх інформаційних ресурсів і джерел знань та збереження й збільшення культурної спадщини народів та держав Європи.

Найкращою моделлю для реалізації таких завдань є модель бібліотечно-інформаційного центру "бібліотека-медіатека". Терміни "медіатека" та "медіатекар" з'явилися у французькому бібліотекознавстві. Медіатека у Франції – це сучасна бібліотека, яка відповідає світовим стандартам обслуговування на основі фонду, що включає різноманітні види документів (від друкованих до електронних та мультимедійних), а також забезпечує доступ до інформаційних мереж, включаючи Інтернет.

Найяскравішим прикладом медіатеки можна вважати Публічну інформаційну бібліотеку (ПІБ) Національного центру мистецтва та культури ім. Жоржа Помпіду в Парижі (відкрита 1977 р., сучасна технологія працює після реконструкції Центру з 2000 р.). Бібліотека має статус національної і знаходиться у підпорядкуванні Міністерства культури та комунікації Франції. Багато років вона вважалася лабораторією з інновацій у бібліотечній справі. Вперше у бібліотечній практиці Франції було доведено правомірність наявності у фондах бібліотек, крім друкованих видань, інших носіїв інформації (документальні

фільми, грамплатівки, слайди), об-

ґрунтовано доцільність використання аудіовізуальних матеріалів при вивченні іноземних мов. У фонді центру є CD та DVD, банки даних, інформаційні програми навчання з різних галузей знань. Досвід ПІБ переконує, що в умовах медіатеки можна краще задовольнити інформаційні потреби всіх категорій користувачів (щоденно бібліотеку відвідують близько 6 тис. осіб). Обсяг фонду ПІБ фактично залишається незмінним: масив документів щорічно оновлюється, адже сюди надходять до 16 тис. нових документів і близько 12 тис. виключаються і передаються до інших бібліотек та інформаційних центрів.

У спеціальному залі ім. Жана Ренуара, розрахованому на 80 місць, у комфортних для глядачів умовах демонструються відеофільми і кінофільми. Для індивідуальної

О. Воскобойнікова-Гузєва

роботи з аудіовізуальними документами оснащено понад 50 пунктів. ПІБ накопичила цінний досвід із переведення творів мистецтва у цифрову форму; 150 тис. фонду фотографій, афіш, естампів розподілено по 2 275 тематичних досьє, майже 30 спеціальних пунктів існують для роботи з аудіодокументами. У системі автоматизованих робочих місць (АРМ) виокремлено 3 сектори для самостійного вивчення мов.

Ось лише кілька цифр, що ілюструють стан та повсякденну діяльність ПІБ. Вона працює 62 години на тиждень, розташована на трьох рівнях, займає 10 000 кв. м, має 2 200 місць для користувачів, 14 км стелажів, 400 000 документів, 400 АРМів, 10 довідкових бюро, 6 000 відвідувань на день,

300 000 відвідувань сайту на тиждень.

Робота з документами ПІБ можлива лише у залах бібліотеки, користування її фондами безкоштовне, не вимагає пред'явлення документів від читачів, бібліотека також надає інтерактивні послуги через Інтернет.

Визначення ПІБ як медіатеки підтверджується і сучасним складом ресурсів, що надаються у користування відвідувачам безпосередньо у приміщенні установи: 350 000 книжок; 2 500 найменувань журналів і періодики; 7 000 карт і планів; 2 000 партитур; 13 000 CD; 2 000 аудіотекстових матеріалів; 1 600 документальних фільмів; 200 ані-

маційних фільмів; 365 навчальних програм та навчальне програмне забезпечення, а також Інтернет-сайти для самоосвіти; 1 300 навчальних матеріалів для вивчення 208 мов; 11 телевізійних каналів; 2 000 електронних документів; електронний архів статей із періодичних видань з актуальних соціальних питань, проблем у галузі культури; 9 000 фотографій колекції Windenberger.

Окремо слід відзначити саме соціальну спрямованість деяких служб і сервісів ПІБ. Так, на першому рівні бібліотеки знаходяться 5 кімнат для обслуговування відвідувачів – сліпих чи з вадами зору. Ці приміщення оснащено спеціальним обладнанням для читання та пошуку інформації, працювати з яким допомагають фахівці-бібліотекарі. Крім того, на всіх поверхах є екрани зі збільшеним шрифтом та збільшувачі. Також на цьому рівні знаходиться окремий технічно обладнаний сектор для пошуку роботи та профорієнтації, в котрому, як заповнила нас керівник відділу міжнародних зв'язків пані Суад Юбер, у робочі дні немає вільних місць. Поруч розташований у відкритому доступі фонд літератури з пошуку вакансій, написання резюме, психології спілкування, різноманітні довідники, що слугують відвідувачам у нелегкій справі працевлаштування.

Загалом документний фонд ПІБ як універсальна за тематикою колекція сформований за такими напрямками: практична інформація, енциклопедії, словники (1-й рівень); документознавство, засоби масової інформації, філософія, релігія, соціальні науки, право та економіка, наука і техніка (2-й рівень); мистецтво, відпочинок та спорт, музика та аудіозаписи, мова і література, географія й історія (3-й рівень).

Така система розташування фонду і, відповідно, обслуговування ним, доповнюється рядом спеціалізованих залів. Серед них – зал преси, де пропонуються 300 щоденних видань та 200 журналів на паперових чи електронних носіях, у вигляді мікрофільмів (архів) та аудіозаписів (деякі видання), повнотекстові БД статей із періодичних видань, загальні БД періодичних видань. Тут до послуг читачів – 16 екранів великого формату та 16 – для світових телеканалів.

Зал для самоосвіти має 120 обладнаних робочих місць для вивчення понад 200 мов та діалектів, самоосвіти за допомогою 200 навчальних програм та навчаль-

ного програмного забезпечення з різних галузей – офісні програми, бухгалтерія, правила дорожнього руху, техніка тощо. Ці робочі місця дозволяють також створювати персональний робочий простір в інформаційній системі ПІБ, який дає можливість користувачеві зберегти результати інформаційного пошуку і своєї персональної праці.

У залі музики та аудіозаписів обладнано 90 робочих місць для прослуховування відвідувачами музики та аудіотекстових документів, перегляду фільмів, роботи з електронними ресурсами з музичних тем, 4 робочі місця обладнано музичною клавіатурою, 2 – апаратурою для прослуховування нових записів, тематичної добірки. Вражає спектр документів даного залу – книги, партитури, журнали, аудіоматеріали (касети, CD), аудіовізуальні матеріали, у тому числі DVD, записи концертів і документальні фільми, електронні ресурси. Можливість перегляду фільмів (документальних, анімаційних, вистав) без попереднього замовлення забезпечується наявністю му-

льтимедійних екранів (2 та 3 рівні), за попереднім замовленням в інформаційному бюро залу мистецтв можна переглядати стрічки у спеціалізованому залі.

Результативність інформаційного пошуку для користувачів ПІБ забезпечується розгалуженою системою довідково-пошукового сервісу, в тому числі спеціалізованих АРМів. АРМі „Каталоги” надають відомості про

документи, які можна отримати в ПІБ, а також доступ до каталогів інших бібліотек; мультимедійні АРМі дозволяють одержати доступ до різноманітних інформаційних ресурсів через портал ПІБ; АРМі „Бази преси” знайомлять із статтями, переведеними в електронну форму фахівцями Бібліотеки та загальними базами повнотекстових статей; АРМі „Інтернет” надають можливість безкоштовного, але обмеженого у часі доступу до мережевих ресурсів за попереднім записом.

Бібліотекою також ведеться значна культурно-масова і просвітницька робота, що включає цикли зустрічей, обговорення, дискусії, виставки тощо. За окремою програмою відбуваються аудіовізуальні покази (у тому числі кожену середу для дітей). ПІБ є співорганізатором Міжнародного фестивалю соціологічних та етнографічних документальних фільмів. За попередньою домовленістю тут відбуваються екскурсії для груп, разом з Центром

Помпиду організуються екскурсії та семінари для осіб із обмеженими можливостями.

Заслугує на увагу і видавнича діяльність ПІБ. Новини про діяльність Бібліотеки та програму її заходів пропонує „Bulletin Bri”, а видавництво ПІБ/Центр Помпиду – 5 серій видань: підручники з іноземних мов; матеріали колоквиумів; бібліотекознавство; роздуми на професійні теми; соціологія читання і культури, а також інтерактивну серію матеріалів колоквиумів.

Окремо хочеться зупинитися на проблемі платності/безоплатності обслуговування. Як вже зазначалось, основні бібліотечні послуги безкоштовні, проте спектр платних послуг також досить значний, зокрема, копіювання та роздрукування документів з читацьких робочих місць. Підключення до Wi-Fi безкоштовне, але обмежене 1 год. 30 хв.

Бажання надати якомога більше корисної для колег інформації превалювало над емоційним забарвленням даного матеріалу, тому додамо лише кілька зауважень з приводу зручності, масштабності, ергономіки та естетики простору ПІБ. Основні принципи організації інформаційного простору бібліотеки знайомі фахівцям із публікацій її директорки пані Мартіни Блан-Монмейер (зокрема, у журналі „Библиотековедение”, 2004, № 6). У тому числі йшлося про організацію внутрішньої мережі, що передбачало одночасне використання, пошук та обмін інформацією, іншими словами – про створення віртуальної бібліотеки, яка чудово взаємодіє з традиційною формою представлення матеріалів та Інтернетом. Увесь цикл робіт з інформатизації тривав у Бібліотеці з 1998 по 2000 рік. Їх результатом став комплекс із 300 мережевих точок доступу, розміщених неподалік довідкових служб бібліотекарів. Для встановлення зв'язку між електронними і друкованими ресурсами кожна мережева точка доступу має параметри доступу з єдиного меню до всіх каталогів

ПІБ і спеціалізованих бібліотек Парижа, до предметних оптичних дисків, а також до іконографічних сайтів та інших відповідних Інтернет-сайтів. Таким чином мережева точка доступу дає можливість знаходити як необхідні друковані джерела, так і інформацію в електронному вигляді. Отже, технологічна модель ПІБ реалізована з урахуванням усіх існуючих у сучасних користувачів вимог – різноманітні технології обслуговування, представлення комбінованого за видами ресурсу, швидкість та зручність отримання інформації.

Простір ПІБ (архітектор Жан-Франсуа Боден) органічно співвідноситься із загальною концепцією Центру ім. Жоржа Помпиду. Територія кожного поверху (рівня) лише візуально, за рахунок меблів та обладнання, поділяється на зони; тематичні розділи основного фонду виділено кольоровими позначками. Там, де потрібна більша ізоляція робочого простору (зал музики), використано скляні перегородки, що дозволяє цим приміщенням за умов масштабності площі зберігати функціональність та зручність. Спеціальне обладнання та меблі, освітлення пристосовані для завдань, які передбачається виконувати читачам або персоналу. Столи та настільні лампи, що виконані на основі задуму архітектора, є ергономічними.

Загальне враження від ПІБ можна сконцентрувати у таких словах: сучасний, продуманий, зручний інформаційний простір. Сподіваємося, що досвід наших французьких колег з організації медіатек та медіа-простору стане у пригоді працівникам українських бібліотек, які також цікавляться цими питаннями.

При підготовці статті використано матеріали сайту ПІБ (www.bpi.fr) та інформаційні буклети, отримані під час відвідування установи.

ШЛЯХИ ОСВІТИ БІБЛІОТЕКАРІВ

НАВЧАННЯ бібліотекарів у Німеччині здійснюється різними шляхами, оскільки завдання бібліотек – від роботи за столом, видачі книжок, комплектування фонду чи його вивчення аж до залучення спонсорських коштів – можуть бути дійсно різноманітними.

Коли Бенцій з Упсали, герой роману Умберто Еко «Ім'я троянди», був призначений помічником бібліотекаря, абат Аббон говорив про його майбутні завдання так: «Потурбуйся про відкриття скрипторіуму і зважай на те, щоб ніхто не піднімався до бібліотеки. <...> Кожен має працювати з тими книжками, які лежать перед ним на столі. Хто хоче, може скористатися каталогом. Але не більше».

Часи, коли завдання бібліотекарів та їхніх помічників полягало у тому, щоб стояти на варті книжок, на щастя, вже давно минули. У сучасному суспільстві інформації та знань бібліотекарі мають володіти найрізноманітнішими навичками. У Німеччині вони засвоюють їх на трьох рівнях державної служби. Державною службою називають діяльність чиновника на рівні держави, федеральної землі або ж громади. Кожному з цих трьох рівнів, пропонованих бібліотекарям (йдеться про «середню», «вищу» і «найвищу» службу), відповідають певні категорії.

Дещо спрощено шляхи здобуття освіти виглядають таким чином: у межах професійної освіти можна діс-

Д. Гірсберг

тати кваліфікацію так званого кваліфікованого співробітника у галузі служб медіа та інформації; навчання у професійному училищі забезпечує бібліотекарєві вищу службу; (не спеціалізоване) навчання в університеті із додатковим стажуванням, тобто магістратура з бібліотекознавства та інформатики, є передумовою для отримання посади у найвищій службі.

Від закупівлі до телефонної довідки – кваліфіковані співробітники служб медіа та інформації

Спеціалісти служб медіа та інформації (скорочено – FAMI) потрібні для архівів, бібліотек, роботи з інформацією й документацією, фотоагентствами, а також із медичними документами. З 1998 року ця ще зовсім молода професія складає конкуренцію асистентам бібліотеки.

Трирічне навчання, до якого, як правило, додається неповна середня освіта, реалізується за подвійною системою – це означає, що наявні як теоретична, так і практична частини. На теоретичній стадії здійснюється блокове навчання у професійній школі, а практична частина передбачає навчання на підприємстві, наприклад, у бібліотеці.

Велике значення під час навчання надається новим медіа, таким чином FAMI старанно вивчають Інтернет, бази даних та мультимедійні новації. Після закінчення навчання вони працюють у наукових та громадських бібліотеках, у різноманітних сферах, закупають книги, журнали та інші медіа, систематизують їх у каталогах, видають літературу, консультують читачів та здійснюють для них простий пошук. Завдяки таким спеціалістам, навіть на найнижчому рівні, німецькі бібліотеки можуть покластися на добре кваліфікований персонал із «середньої служби», у той час як в інших країнах у цій галузі працюють некваліфіковані помічники.

Від каталогізації до функцій керівника – бібліотекарі на «вищій службі»

На наступному щаблі – на «вищій службі» – перебувають бібліотекарі, які закінчили вище професійне училище. Навчальні курси у цій сфері мають назви: «Бібліотечний та інформаційний менеджмент», «Бібліотечний та медіа-менеджмент» або ж «Управління знаннями та інформацією».

У ході Болонського процесу відбувається перетворення курсів спеціаліста, бакалавра та магістра. У процес навчання інтегрується фаза практики.

Бібліотекарі, які закінчили професійне училище, на відміну від кваліфікованих співробітників, відповідають за складну каталогізацію. Значно більшою мірою вони залучені до предметизації і приймають, передусім у громадських бібліотеках, рішення щодо придбання літератури. Їхньою першочерговою справою є надання інформації. Вони максимально обізнані й орієнтуються в різноманітних базах даних, здійснюють у них розширений пошук для користувачів бібліотеки. Працівники з такою освітою також частково працюють над розробкою відповідних баз даних. У деяких гро-

мадських бібліотеках невеликих міст вони можуть здобути керівну посаду.

Від комплектування фонду до управління – бібліотекарі на найвищій службі

Бібліотекарі на найвищій службі, як правило, здобувають свою спеціальність в університеті й після цього проходять дворічне стажування. Як референти-експерти вони працюють у наукових бібліотеках і зазвичай відповідають за змістове наповнення їхніх ресурсів, залежно від того, що вивчали – природничі, економічні науки, історію тощо. До завдань цих працівників належать самостійне комплектування фонду і наукові розвідки щодо нього.

Стажування вважається чимось на зразок підвищення кваліфікації. Це час для одержання потрібних актуальних знань, знайомства з найновішими сучасними технологіями, зокрема такими, що наразі є взірцями на міжнародному рівні. До того ж стажерів готують до здійснення функцій управління, що їх виконують, наприклад, директори бібліотек.

У деяких федеральних землях нещодавно з'явилася альтернатива такій моделі освіти. Так, у Північному Рейні-Вестфалії випускники магістратури за напрямом підготовки «Бібліотечний та інформаційний менеджмент» без додаткового стажування мають змогу працювати на найвищій службі. Такий курс магістратури є також у Берлінському університеті ім. Гумбольдта – навіть із можливістю захисту дисертації.

Заплановане залучення кваліфікованого керівника служб медіа та інформації

З приводу освіти бібліотекарів нині точаться дискусії не тільки з огляду на Болонський процес. Заплановано підвищення кваліфікації до рівня керівника служб медіа та інформації. В такому випадку підготовлені кваліфіковані керівники зайняли б позицію між кваліфікованими співробітниками служб медіа та інформації і бібліотекарями вищої служби.

Отже, у системі освіти бібліотекарів здійснено наступну диференціацію, що сприятиме стрімкому розвиткові кваліфікаційної характеристики цієї професії. Бібліотекарі сьогодні – на відміну від середньовічних героїв Еко – на різних рівнях дбають про те, щоб доступ до інформації став вільним для всіх; вони як інформаційні брокери забезпечують демократизацію знання.

З німецької переклала

К. Міщенко

Copyright: Гете-Інститут, онлайн-редакція

ПРО РОБОТУ З УКРАЇНСЬКИМ НАСЕЛЕННЯМ У ЗОЛОТОНОШКІВСЬКІЙ СІЛЬСЬКІЙ БІБЛІОТЕЦІ СТЕРЛІТАМАКСЬКОГО РАЙОНУ РЕСПУБЛІКИ БАШКОРТОСТАН (РОСІЯ) (ЗА МАТЕРІАЛАМИ Т. АФНАСЬЄВОЇ)

Одним із важливих напрямів діяльності Національної парламентської бібліотеки України є встановлення і поглиблення культурних зв'язків із українцями, які проживають за межами нашої держави, з метою популяризації здобутків української культури, українського друкованого слова за кордоном. Так, у 2007 році надано 1 344 примірники документів 34 бібліотекам та організаціям інших держав, серед яких: Культурний центр України в Москві, Українська всевітня координаційна рада, Національна бібліотека Республіки Білорусь та Мінське міське громадське об'єднання українців „Заповіт”, Національна бібліотека та українське товариство «Ятрань» Латвії, Культурно-інформаційний центр у складі Посольства України в Румунії, Українська громада в Тегерані (Іран),

Дуже важливо допомогти зарубіжним українцям не забувати своє коріння, зберігати свою національну ідентичність.

Позитивні наслідки цієї діяльності ілюструє досвід роботи з українським населенням у Золотоношківській сільській бібліотеці Стерлітамакського району Республіки Башкортостан, якій дещо раніше також передавалася література з фондів НПБУ, а також із інших українських книгозбірень. Ця бібліотека, згідно з Указом Президента та Постановою Кабінету Міністрів Республіки Башкортостан, входить до складу Національно-культурного центру українців Башкортостану, який створено 1999 року. Окрім неї, у структурі центру діють Музей сільського підприємства ім. Т.Г. Шевченка, середня загальноосвітня школа-садок та пам'ятка дерев'яного зодчества початку ХХ ст. – храм Різдва Богородиці.

Книгозбірня, як базова установа з бібліотечного обслуговування українців республіки, має розробляти методичні рекомендації, сценарії заходів, збирати і аналізувати звіти щодо роботи бібліотек у тих регіонах Башкортостану, де компактно проживають українці.

На її базі комплектується фонд української літератури, котрий сьогодні складає понад 500 прим. книг.

Популяризація літератури українською мовою є в бібліотеці пріоритетним напрямом роботи. Вона сприяє підтримці та розвитку історичної пам'яті, культурного та духовного життя мешканців села.

Саме у бібліотеці створюється літопис села та на цьому ґрунті об'єднуються ентузіасти і однодумці – всі хто не байдужий до своєї малої Батьківщини. Тут зби-

раються і зберігаються друковані документальні джерела та різні історичні артефакти. Серед них: літописи та витяги з них, архівні матеріали, праці вчених та істориків, інформація з періодичних джерел про село та його мешканців, а також всілякі старожитності з селянського побуту тощо.

Ю. Ворона

Але першочерговим завданням є інформаційно-бібліотечне обслуговування користувачів, організація їхнього змістовного дозвілля. Зокрема, велика увага приділяється національно-культурному відродженню українців, які живуть в Башкортостані.

Разом зі школою книгозбірня сприяє вихованню в учнів любові до своєї історичної Батьківщини, відродженню звичаїв і традицій, підтримці та розвитку рідної мови, українського фольклору тощо. Бібліотекар систематично проводить зі школярами бесіди біля постійно оновлюваної книжкової виставки „Духовне надбання України”, присвяченої життю і творчості відомих українських письменників, поетів, митців. Доповненням експозиції є стенд „Генії української літератури”, на якому демонструються портрети видатних митців, розміщено їхні біографії. До днів народження деяких із них – І. Котляревського, Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, М. Рильського, В. Сосюри та ін. – організуються літературні вечори. Крім того, періодично оформляються книжково-ілюстративні виставки, проводяться огляди: «Тут моя історія живе...», «Любіть Україну», «Скарби України», «Я дитина України», «Молюсь за тебе, Україно!»

Постійно редагується і поповнюється новими рубриками тематична картотека „Все про Україну”.

Одним із своїх головних завдань бібліотека вбачає відродження народних традицій. Зокрема, під час проведення новорічних та різдвяних свят у селі відбуваються театралізовані колядування українською мовою. На Великдень проводяться конкурси дитячих саморобок на біблійні теми, з розпису писанок тощо. Республіканське телебачення зняло телепередачу «Бабусина скринька» про відзначення одного з фольклорних свят на базі бібліотеки і за участю фольклорної групи „Зоряний світ”.

За допомогою активу клубу „Любителі історії” здійснюються пошуково-дослідні заходи, пов'язані, зок-

рема, з місцями колишнього проживання предків мешканців села в Україні. Особливе місце в цій роботі відводиться участі жителів у Великій Вітчизняній війні. Проводяться рейди Пам'яті під гаслом «Ні, не пішла війна у забуття...». Їхня мета – зібрати якомога більше документальних свідчень про ті грізні роки (біографічних даних ветеранів, їхніх спогадів про війну та післявоєнні роки, фотографій односельчан, предметів побуту тощо). Відповідно формуються і постійно поповнюються різні тематичні папки: „Село в роки війни“, „Діти війни“, „Він віддав життя за мир“, „Пишаємося вами, земляки“ тощо.

У бібліотеці постійно опікуються популяризацією української мови серед різних верств населення села. Наприклад, для дітей молодшого шкільного віку було підготовлено лялькові вистави за мотивами народних казок „Рукавичка“, „Коза-дереза“, „Котигорошко“ та ін. Також працює гурток української мови. Учні старших класів Сашко Гречко, Євген Смола, Єгор Тимченко, Ірина Устименко взяли участь в Міжнародному конкурсі знавців української мови ім. П. Яцика і стали його лауреатами.

Під час Тижня дитячої та юнацької книги презентуються нові книги, що надійшли з України, проходять читання вголос художніх творів українською мовою.

До Міжнародного жіночого дня 8 березня і Дня матері для жінок та членів їхніх сімей готуються літературно-музичні композиції („Мамо, люба мамо!“) українською мовою, під час яких читаються українські вірші, виконуються пісні.

Багато робиться для заохочення жителів села до читання книг українською мовою. Так, найактивніша читачка дев'ятикласниця Тетяна Єгорова була відзначена відпочинком у юнацькому оздоровчому таборі в м. Одесі.

Золотоношківська бібліотека, якою керує Ніна Іванівна Черненко, у 2003 році стала переможницею в Республіканському конкурсі „Краща бібліотека Республіки Башкортостан“ у номінації „Краща спеціалізована бібліотека“, за що отримала телевізор і відеомагнітофон. Адже жителі села та їхні діти, які проживають далеко від України, залишаються і вчать бути українцями саме завдяки її роботі.

Історична довідка

Перші згадки про появу українських козаків в Оренбурзькій губернії відносяться до початку XVII століття. Пізніше заселення цих територій продовжувалося в кінці XVIII – на початку XIX століть. Особливо активізувалося переселення українського населення, переважно з Черкаської області, в кінці XIX – на початку XX ст. у ході Столипінської реформи.

Зараз у Башкортостані мешкають понад 50 тис. українців (2% від усього населення республіки). Місцями їхнього компактного проживання є міста Уфа, Стерлітамак, Салават, Октябрськ, Кумертау та деякі райони краю.

ХРОНІКА ПРОФЕСІЙНОГО ЖИТТЯ

ТРАГІЧНА СТОРІНКА В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

26 серпня 2008 року в Національній парламентській бібліотеці України відбулося відкриття Міжнародної книжкової виставки „Голодомор в Україні 1932-1933 років“, організованої спільно з Канадським товариством приятелів України. В експозиції представлено колекцію виданих у різні роки за кордоном книжок, присвячених трагічній сторінці в історії України. Серед них роботи відомих істориків, спогади очевидців, документи міжнародних та зарубіжних громадських організацій, які вийшли у світ англійською, французькою, німецькою та українською мовами. Значний інтерес викликають висновки Міжнародної комісії з дослідження Голодомору в Україні, видані в 90-ті роки в То-

ронті та Стокгольмі. Вони свідчать про визнання міжнародною громадськістю злочину сталінського тоталітарного режиму проти українського народу. Серед представлених робіт – книжки відомого зарубіжного дослідника Голодомору Роберта Конквеста «Великий терор», «Жнива скорботи» та «Сталін: гнобителі націй». На виставці можна познайомитися з книжками, виданими за кордоном у 40-і та 50-і роки XX століття, коли в Радянській Україні факт голоду замовчувався і спроби розкрити правду про цю жахливу подію переслідувалися. Серед цих видань твори Віктора Кравченка: „Я вибираю свободу“ та „Я вибрав волю“, двотомник „Чорні дії Крем-

О. Погребна

ля: книги свідчень про голодомор в Україні" та ін. Крім документів та історичних досліджень, на виставці можна познайомитися і з художніми творами про події колективізації та Голодомору в Україні. Це відомі книги Уласа Самчука „Марія : хроніка одного життя" та Василя Барки „Жовтий князь", які вперше побачили світ у 1933 та 1968 роках відповідно.

У церемонії відкриття виставки взяли участь новопризначений Надзвичайний і Повноважний Посол Канади в Україні Деніел Карон, видатний український письменник та громадський діяч Дмитро Павличко, екс-міністр закордонних справ України Геннадій

Вилегжаніна зазначила, що Голодомор був спрямованою акцією комуністичного режиму проти українського селянства, яке завжди було носієм духовних цінностей та традицій українського народу.

Президент Канадського товариства приятелів України Маргарета Шпір розповіла про роль цього об'єднання у законодавчому визнанні парламентом Канади Голодомору актом геноциду проти українського народу. Серед багатьох акцій, проведених товариством як в Канаді, так і в Україні, особливе місце займає конкурс на найкраще інтерв'ю з членами родин – очевидцями Голодомору-Геноциду 1932-1933 років під назвою «Запитай в дідуся та бабуні», в якому взяли участь учні середніх шкіл та студенти ВНЗ із різних регіонів України.

Нагородження переможців цього конкурсу відбулося під час відкриття книжкової виставки. Серед нагороджених – молодь з Донеччини, Луганщини, Сум-

Удовенко, заступник міністра культури і туризму України Ольга Бенч, директор департаменту культурного та гуманітарного співробітництва МЗС України Михайло Скуратівський, представники української діаспори та громадських організацій із різних регіонів України.

Відкриваючи виставку, генеральний директор Національної парламентської бібліотеки України Тамара

щини, Чернігівщини, Дніпропетровщини та Полтавщини. У своїх виступах переможці конкурсу подякували організаторам акції і висловили сподівання, що ця робота буде продовжуватися й надалі, тому що свідчення очевидців цих жахливих подій є надзвичайно цінними для історії та повинні бути збережені для нащадків.

На церемонії виступили також Деніел Карон, Ольга Бенч та інші запрошені на цю подію. Вони наголосили на необхідності продовжити роботу з вивчення та розповсюдження правди про Голодомор і відзначили велику роль уряду Канади та української діаспори в цій країні у підтримці України на міжнародній арені, зокрема у справі визнання світовою громадськістю Голодомору актом геноциду проти українського народу.

УКРАЇНА НА XV МІЖНАРОДНІЙ ЮВІЛЕЙНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ "КРИМ 2008"

7-15 червня 2008 р. у м. Судаку (Автономна Республіка Крим) відбулася XV Міжнародна ювілейна конференція „Крим 2008” „Бібліотеки та інформаційні ресурси в сучасному світі науки, культури, освіти і бізнесу”. Тема 2008 року: „Бібліотеки, інформація і освітні технології в громадянському суспільстві”.

За час свого існування конференція „Крим” стала одним із найавторитетніших міжнародних бібліотечно-інформаційних форумів та проходить під егідою Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА).

У центрі уваги заходу – стан і перспективи розвитку нових інформаційних технологій у бібліотечній практиці; ключові проблеми сучасного бібліотекознавства; підготовка бібліотечних кадрів; правові аспекти діяльності бібліотек.

У роботі конференції взяли участь близько 2 000 делегатів із 40 країн світу.

Україна представила на цьому форумі кілька різнопланових заходів, серед яких – День українських бібліотек. На ньому перший заступник міністра культури і туризму України В. Андріанов окреслив стратегічні завдання Міністерства щодо розвитку бібліотечної справи, вдосконалення нормативно-правової бази у цій сфері та посилення соціального захисту працівників бібліотек.

Заступник директора департаменту мистецтва і регіональної політики Міністерства культури і туризму (МКТ) України – начальник відділу аналізу та прогнозування діяльності бібліотек Л. Нікіфоренко у своєму виступі зосередила увагу на основних складових успішної діяльності бібліотек країни – ефективності та якості надання послуг користувачам.

Окреме засідання було присвячено діяльності національних бібліотек України, адже саме ці книгозбірні відіграють особливу роль у формуванні єдиного бібліотечно-інформаційного простору, збереженні культурної спадщини нашого народу.

Так, генеральний директор Національної парламентської бібліотеки України Т. Вилегжаніна, розглядаючи пріоритетні функції книгозбірні, представила цей заклад із більш ніж 140-річною історією як сучасний інформаційний, науковий, методичний та культурний центр загальнодержавного значення. А заступник генерального директора О. Баркова акцентувала увагу присутніх на одному із головних напрямів діяльності НПБУ – створенні електронної бібліотеки, аналогів якої в Україні поки що не існує.

У Національній бібліотеці України для дітей широко впроваджується комплексна комп'ютеризація біб-

ліотечних процесів. Зокрема, заступник генерального директора бібліотеки І. Торлін презентував управління процесами циркуляції документів в електронному каталозі.

Програма розвитку Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського також спрямована на запровадження нових інформаційних технологій. Про її реалізацію розповів заступник генерального директора бібліотеки А. Чекмарьов.

Сучасним підходом до збереження, вивчення та використання документних ресурсів присвятила свій виступ директор Національної наукової медичної бібліотеки України Р. Павленко.

Тенденції розвитку українських бібліотек різних видів і форм власності розглядалися на засіданні „Бібліотечна палітра України”. Результати ґрунтовних досліджень „Публічні бібліотеки України в соціокультурному просторі регіону” та „Сільська бібліотека на мапі України”, представлені заступником генерального директора НПБУ З. Савіною, викликали інтерес не лише у вітчизняних бібліотекарів, але й наших колег із країн СНД.

Юридичний орієнтир, який провела учений секретар НПБУ Н. Розколупа, було націлено на те, щоб допомогти працівникам книгозбірень знаходити правильне правове розв'язання проблем, що виникають в їхній роботі.

У рамках проведення конференції відбулося також спеціальне засідання Української бібліотечної асоціації, присвячене ролі цієї громадської організації у вивченні, впровадженні та використанні європейських стратегій розвитку бібліотек. Досвідом міжнародного співробітництва поділилися президент УБА В. Пашкова, її члени І. Шевченко, В. Скнар, Н. Коротун, В. Дригайло, В. Загуменна, Н. Морозова та ін.

Учасникам форуму було представлено й широкомасштабний проект благодійного фонду Мелінди та Білла Гейтсів „Глобальні бібліотеки – Україна”, який знайшов підтримку МКТ України. Проект ставить за мету відкриття публічних центрів доступу до Інтернету по всій території України. Відповіді на численні запитання присутніх щодо його впровадження надали директор проекту К. Гард, від МКТ України – Л. Нікіфоренко, президент УБА В. Пашкова, директор Інституту післядипломної освіти Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв І. Шевченко.

Підготувала Н. Розколупа

БІБЛІОТЕКА КОЛЕДЖУ – НА ДОПОМОГУ НАВЧАННЮ

РЕФОРМУВАННЯ вітчизняної освіти згідно з вимогами часу змінює і обличчя бібліотек навчальних закладів.

Діяльність бібліотеки Рівненського державного аграрного коледжу (РДАК) розпочалася 1956 року, коли було створено цей навчальний заклад (у той час – школа бухгалтерського обліку). За більш ніж піввіковий період існування бібліотека стала для викладачів і студентів інформаційним, навчальним центром, який спільно з педагогічним колективом виконує завдання підготовки висококваліфікованих фахівців та виховання молоді.

В умовах інформатизації суспільства значна увага в бібліотеці РДАК приділяється впровадженню новітніх технологій. 1998 року розпочалася комп'ютеризація книгозбірні.

З придбанням у 2002 році програми ІРБІС для автоматизації бібліотечних процесів відкрилися нові можливості удосконалення діяльності установи.

Активізувалося комплектування фонду профільними електронними документами (наукова та навчальна література, періодичні видання, методичні посібники тощо), що позитивно позначається на забезпеченні навчального процесу. Розпочато роботу зі створення електронної повнотекстової бази даних.

Сьогодні в бібліотеці коледжу, крім 110 електронних документів (періодичні видання, навчальні програми, методичні розробки, законодавчі матеріали, довідники та ін.), зберігаються і надаються для користування 96 електронних навчальних посібників, підготовлених викладачами коледжу. Цими виданнями студенти користуються також у навчальних лабораторіях та методичному кабінеті.

У РДАК створено 11 комп'ютерних кабінетів і лабораторій із 200 ПЕОМ, а також кабінет поглибленого вивчення іноземної мови. Формування локальної мережі на рівні навчального закладу дозволило об'єднати ресурси та підключитися до Інтернету. Забезпечення

широкого доступу користувачів до інформаційного продукту, максимальне використання існуючих інтелектуальних інформаційних технологій дозволяє компенсувати нестачу книжкових видань і забезпечити потребу користувачів у різноманітній інформації. Читальний зал бібліотеки має 40 місць, а також 4 автоматизовані робочі місця для роботи студентів в Інтернеті та з електронними навчальними посібниками. Всього в бібліотеці коледжу встановлено 5 комп'ютерів із програмним забезпеченням ІРБІС, що дозволяє працювати з електронним каталогом книг та каталогом періодичних видань.

Створення сучасного довідкового апарату, до якого, крім алфавітного та систематичного каталогів на традиційних носіях, входять три бази даних – електронний каталог книг, картотека реєстрації періодичних видань та електронний каталог періодичних видань (газетно-журнальних статей), дозволяє різнобічно розкрити бібліотечний фонд, оперативно надавати необхідну бібліографічну інформацію за будь-якими відомими параметрами. Електронний каталог книг налічує понад 6 тис. записів. Ведення каталогу періодичних видань здійснюється

в рамках регіональної корпорації з центром у Рівненській обласній універсальній науковій бібліотеці, що дає можливість уникнути дублювання в роботі. Завдяки злагодженій співпраці

електронна база даних налічує 12 тис. записів із фахових періодичних видань бібліотеки коледжу.

Автоматизація бібліотечних процесів посідає значне місце в роботі бібліотеки. Крім ведення електронних каталогів та картотек, вона охоплює різноманітні сфери діяльності бібліотеки: пошук необхідної інформації; виконання бібліографічних довідок (8-9 тис. на рік); тематичний пошук для написання курсових та контрольних робіт; друкування каталожних карток для алфавітного, систематичного каталогів, бібліографічних списків нових надходжень, тематичних списків, за спеціальностями; надання інформації з книгозабезпеченості; аналіз бібліотечного фонду та ін.

Л. Бурячинська

Вагомим джерелом інформації, разом із електронними носіями, в бібліотеці незмінно залишається книга. Адже загальновідомо, що читання не тільки розвиває інтелект, але й виховує духовно зрілу особистість. Сучасні студенти із задоволенням користуються послугами мережі Інтернет, проте досить активно використовують у навчанні й підручники та навчальні посібники на традиційних носіях.

Загальний фонд бібліотеки РДАК нараховує 45 тис. прим. книг та навчально-методичних посібників. Щорічно він поповнюється приблизно 2-2,5 тис. прим. книжкових видань на суму 25-35 тис. грн. та 85 назвами періодичних фахових друків на суму 15-20 тис. грн. Комплектування фонду здійснюється на основі аналізу стану книгозабезпеченості та відповідно до навчальних планів, програм.

Забезпеченість підручниками і навчальними посібниками з грифом Міністерства освіти та науки України – основа, фундамент навчального процесу кожного ВНЗ. Тому велика увага приділяється комплектуванню фонду бібліотеки новими україномовними виданнями, розробленими із врахуванням вимог сучасного навчального процесу, зорієнтованими на останні наукові досягнення, самостійну роботу студентів. Значна частка методичного забезпечення припадає на Навчально-методичний центр з підготовки молодших спеціалістів Міністерства аграрної політики України. Це навчальні програми, рекомендації щодо проведення практичних занять і лабораторних робіт, курсових робіт та проектів тощо. Оперативне забезпечення здійснюється шляхом власних методичних розробок, а також друкування навчальних посібників викладачів коледжу у видавництвах. Пріоритетним напрямом сьогодні є

продовження створення електронних видань для методичного забезпечення занять у комп'ютерних класах та самостійної роботи студентів у читальному залі бібліотеки. Частково забезпечений коледж підручниками та навчальними посібниками Міністерства освіти та науки України за рахунок бюджетних коштів.

Серед перспективних завдань, що стоять перед бібліотекою: завершення наповнення електронного каталогу бібліографічними записами на всі бібліотечні видання, штрих-кодування фонду, введення електронного формуляра користувача, проведення автоматизації книговидачі. Реалізація цих ідей неможлива без кваліфікованого колективу бібліотечних працівників, а їх у штаті коледжу 4. Всі вони мають вищу фахову освіту та великий стаж роботи, володіють комп'ютерними технологіями та прагнуть професійно вдосконалюватися. З метою підвищення свого професійного рівня бібліотекарі беруть участь у засіданнях методичної комісії навчально-методичного центру по підготовці молодших спеціалістів Міністерства аграрної політики України, «Школі ІРБІС» на базі Дніпропетровської ОУНБ, обласних методичних об'єднаннях, курсах підвищення кваліфікації при ДНСГБ.

Сьогодні бібліотека стала одним із провідних підрозділів РДАК. Вона вирішує завдання інформаційного забезпечення навчального процесу, підвищення професійного та культурного рівня викладачів та студентів, виховання кожної молодої людини як всебічно розвинутої особистості. Працівники бібліотеки намагаються створити у ній атмосферу творчої зацікавленості у роботі з різноманітними інформаційними джерелами, створюючи для цього комфортні і сприятливі умови.

БІБЛІОТЕКИ В МИСТЕЦЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

СКАРБНИЦЯ ПЕРЛИН В ОКЕАНІ МИСТЕЦТВА

(УЧАСТЬ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК В АКЦІЇ
„МИСТЕЦТВО ОДНОГО СЕЛА”)

Здається, нікого не треба переконувати в тому, що народна творчість, самобутність, мова – це те неоціненне багатство, яке вирізняє українців серед інших культур, живить душі людей, єднає покоління, утверджує нас як націю, що має велике минуле і впевнено йде у майбутнє. Українська пісня, вишивка, вироби гончарів, різьбярів, ковалів – їх одразу відрізняє від інших творів, упізнаєш і на протилежному краю землі, і звідусіль вони повертатимуть людину подумки до отчого порога, до стежинок дитинства, туди, де вона починала свій шлях у широкий світ.

Не дати загубитися, зберегти, підтримати, передати дітям і онукам – ось таким має бути ставлення до фольклору, національного мистецтва, ремесел. І головним їх

носієм сьогодні, хранителем і примножувачем є українське село. Тому не дивно, що у 2006 році, який Указом Президента України був оголошений Роком українського села, напередодні 15-річного ювілею незалежної України, виник задум провести у Богородчанському районі Івано-Франківської області культурно-мистецьку акцію „Мистецтво одного села”.

З ініціативи начальника відділу культури і туризму Г. Канюк райдержадміністрації та за підтримки всіх органів місцевої влади, а в першу чергу – голови районної

М. Краховська

державної адміністрації Т. Парфана, акція стартувала на території району ще в лютому 2006 року і нині дійшла до фінішу: вже всі села продемонстрували в районному Палаці культури свою самобутню творчість.

До підготовки та проведення акції долучилися сільські голови, депутати, священики, директори шкіл, будинків культури і працівники бібліотек, активісти.

Популяризація джерел краєзнавчої тематики була актуальною та потрібною і в контексті Року української книги (2007). Адже через книгу формуються у читачів любов і повага до минулого рідної землі, усвідомлення своєї причетності до збереження й примноження духовних скарбів народу.

Традиції краєзнавчої роботи у книгозбірнях нашого району давні і багаті. В кожній із них є цікаві етнографічні книжкові полиці, виставки: „Моє село – для мене ти єдине“, „Моє село – моя маленька батьківщина“, „Роде мій – доле моя“, «У звичаях, традиціях народу ти душу краю рідного пізнай» та ін. Завжди попитом користуються тематичні папки та фотоальбоми „Народна творчість – джерело духовного збагачення“, „Невмирущий оберіг – вишита сорочка“, „Світ картин художника“, „Забута пісня мого села“ тощо. Основні розділи цих альбомів: „З історії рідного села“, „Вони віддали своє життя за рідну землю“, „З історії церков“, „Ними гордяться земляки“, „З духовної скарбниці односельчан“, „Майстри, народні умільці“.

Бібліотеки завжди беруть активну участь у різних культурно-краєзнавчих естафетах свого регіону, під час яких громада оцінює роботу кожної книгозбірні. Спільно з сільськими будинками культури, шкільними книгозбірнями, громадськими організаціями проводять уроки народознавства, посиденьки, всілякі конкурси тощо з метою залучення селян до вивчення свого історичного минулого, виховання у них почуття патріотизму.

Численні районні клуби за інтересами, що діють при бібліотеках („Вишиванка“ у с. Забережжя, „Берегиня“ с. Нивочин, „Бабусина скриня“ с. Підгір'я, „Краєзнавець“ с. Космач тощо) постійно опікуються збиранням скарбів усної народної творчості, місцевих легенд, переказів, старовинних пісень, залучаючи всіх бажаючих до участі у проведенні своїх засідань. Члени об'єднань активно допомагають у проведенні народних свят. Результатом цієї роботи мають стати збірки „Забута пісня мого села“ та „Фольклор рідного села“, що передбачає видати методичний відділ центральної бібліотеки ЦБС.

Особливо активно ведеться краєзнавча робота у бібліотеці-філії с. Старі Богородчани. Тут діє любительське об'єднання „Шанувальники народних звичаїв“. У ньому згуртувалися активні, талановиті люди, котрим не байдужа доля України, її традиції і сучасність. Завжди змістовно ними проводяться фольклорні свята, вечори, вечори народознавства. Так, на одному із засідань клубу відбулася презентація книги О. Боряка „Україна: етнокультурна мозаїка“. Взавши до уваги її розділи „Весілля“ та „Весільна обрядовість“, учасники відтворили фрагмент Дівич-вечора, що колись був частиною обря-

ду напередодні весілля й у рідному селі. Цим дійством вони показали значення народних традицій для людей і в наш час, красу відносин двох молодих людей, які бажають поєднати свої долі, серця. На завершення заходу бібліотека організувала народознавчий турнір „Вінок барвінковий сплітаю із звичаїв рідного краю“, під час якого присутні відповідали на запитання, демонструючи знання тих чи інших традицій або звичаїв. Також для учасників було підготовлено інформацію про книги, в яких можна знайти матеріали даної тематики.

Згодом фрагмент Дівич-вечора було відтворено членами любительського об'єднання спільно з учасниками фольклорного колективу села і під час проведення мистецької акції на сцені районного Палацу культури.

Під час зйомок відеосюжетів про села з'явилася можливість більш детально познайомитися з багатьма цікавими творчими особистостями, відкрити для себе і для користувачів чимало нових імен поетів-початківців – Надії Гут із селища Солотвин, Світлани Костишин із с. Дзвиняч, Руслани Волчинської з с. Кричка, Ксенії Данилюк із с. Богрівка, Марії Гуцулак із с. Горохолино, Катерини Демчук із с. Грабовець. Збірки поезій цих талановитих людей зараз готуються до друку. Книжки Дмитра Юрківа „Пасмо спогадів“ (про вояків УПА) та Леся Семковича „Село“ (про історію с. Забережжя) вже знайшли своїх читачів у бібліотеках району. Збирається інформація, популяризується творчість відомих людей – вихідців із села. Так, завідувачка бібліотеки с. Космач Марія Ярич найближчим часом планує провести зустріч односельчан з Олегом Жупанським, який нині працює у видавництві „Юніверс“ у м. Києві, займається перекладацькою роботою, пише поезії та прозові твори.

Чимало виставок декоративних робіт талановитих людей краю експонувалось у фойє районного Палацу культури, а пізніше – у сільських книгозбірнях. Ми маємо намір систематизувати це мистецьке надбання наших краян, виготовити буклети з розповідями про майстрів декоративно-ужиткового мистецтва та їхні роботи, організувати виставки-аукціони виробів народних умільців.

Після проведення звітів сіл у районному центрі акція «Мистецтво одного села» не закінчується. Певним її підсумком стануть, зокрема, аудіокасети „Богородчанщина пісенна“, друковане видання „Богородчанщина мистецька“, а також видання збірок поезії поетів-початківців.

Здійснюючи таку активну краєзнавчу роботу, ми хочемо популяризувати мистецьке надбання району за його межами, показати туристичну привабливість краю, його потенційні можливості для розвитку зеленого туризму. Та найголовніше завдання – підтримати наших чудових, працюючих, унікальних людей. Адже немає вищої нагороди для митців, ніж визнання їхньої праці іншими людьми, вдячними читачами, глядачами чи слухачами. І кому, як не нам, працівникам бібліотек, знайомити людей із цим надбанням, розповідати про творчість земляків.

ЩАСЛИВА ДОЛЯ НА БІБЛІОТЕЧНІЙ НИВІ

21 вересня 2008 року виповнилося 70 років **Лілії Павлівні Капкаєвій (Карапась)** – директору Черкаської ОУНБ ім. Т. Шевченка.

По закінченні Харківського державного бібліотечного інституту (1960) вона почала свій професійний шлях методистом Драбівської районної бібліотеки. Подальша трудова діяльність Лілії Павлівни пов'язана з Черкаською ОУНБ ім. Т. Шевченка (до 2000 р. – ОУНБ ім. В.В. Маяковського), де вже близько півстоліття вона сумлінно служить розвитку бібліотечної справи у краї.

У цій книгозбірні Л. Капкаєва почала з найпрестижнішого в структурі бібліотеки відділу – міського абоне-мента, який очолювала понад два десятки років. Завдяки її наполегливій праці, енергійності, ініціативності, чіткій організації виробничого процесу, проведеному цікавих масових заходів з популяризації книги, вмінню допомогти молодим спеціалістам у професійному сходженні, створенню тепло-го, довірливого мікроклімату в колективі відділ став одним із кращих у бібліотеці. За таку багатогранну діяльність Лілія Павлівна була відзначена Міністерством культури СРСР значком “Пропагандист книги”.

Копітку працю в бібліотеці Л. Капкаєва поєднувала з активною громадською діяльністю. Багато років очолювала профспілковий комітет книгозбірні, де проявила себе порядною, доброзичливою, уважною до колег, готовою прийти на допомогу. Обиралася депутатом міської ради. Це сприяло зміцненню її авторитету серед читачів та громадськості, що не залишилося поза увагою керівництва області: Лілії Павлівні було доручено відповідальну посаду – заступника директора бібліотеки з наукової роботи, а через декілька років (1986 р.) – очолити заклад. Відтоді колектив ОУНБ запрацював із новою творчою динамікою, запроваджуючи цінний досвід бібліотек країни, поєднуючи традиційні методи бібліотечної роботи з інноваційними. Активно впроваджується бібліотечний маркетинг, створюється дієвий механізм інформаційної підтримки органів місцевої влади, розширюється співпраця з громадськими організаціями, ЗМІ.

Важливим кроком у діяльності директора стало формування інформаційних ресурсів на основі нових технологій. Черкаська ОУНБ ім. Т. Шевченка одна

з перших в Україні впровадила автоматизовану інформаційно-пошукову систему, заклад активно розвивається як інформаційний центр, орієнтований на входження до світового інформаційного простору. В бібліотеці створено відділ автоматизації бібліотечних процесів та інформаційних технологій, функціонує Інтернет-центр, Центр європейської інформації.

Мудрість і управлінський талант принесли Лілії Павлівні заслужену шану, повагу і визнання бібліотечної спільноти області та громадськості. Вона представляє бібліотеку на всеукраїнських та міжна-

родних бібліотечних форумах, побувала у складі делегації в Брюсселі (Бельгія).

Налагоджує партнерські відносини з міжнародними організаціями: МФ “Відродження”, Британською Радою в Україні, Центром інформаційних ресурсів Посольства США в Україні, Канадським товариством приятелів України, є головою обласного осередку “Всеукраїнської асоціації сприяння ООН”, членом правління Черкаського відділення Українського фонду культури.

Багаторічна сумлінна праця Л. Капкаєвої високо поцінована державою: вона має медаль “Ветеран праці”, неодноразово відзначалася почесними грамотами, подяками Міністерства культури і туризму України, облдержадміністрації та обласної ради, управління культури і туризму облдержадміністрації.

В 2003 році за вагомий внесок у розвиток бібліотечної справи краю їй було присвоєно почесне звання “Заслужений працівник культури України”. У 2005 році вона отримала почесну відзнаку Міністерства культури і мистецтв України “За досягнення в розвитку культури і мистецтв”.

Глибоко шануючи і поважаючи Вас, Лілле Павлівно, за життєву порядність, чесність, людяність, скромність, надійне товариське плече, високу професійність, зичимо Вам здоров'я, постійного відчуття підтримки колективу і любові родини, удачі в усіх намічених планах, життєвого заряду у праці, відпочинку, залюбленості у цей чудовий світ, великого людського щастя!

З роси і води Вам...

**Щиро, колектив
Черкаської ОУНБ ім. Т. Шевченка.
Редколегія журналу «Бібліотечна планета»
приєднується до щирих і теплих побажань.**

КНИГА ПРО ГЕРБ УКРАЇНИ

Белов О., Шаповалов Г. Український тризуб: історія дослідження та історичний реконструкт / Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України. – К.; Запоріжжя, 2008. – 261 с.: іл., 16 арк. кольор. іл.

У серпні 2008 р. у Києві, у Центрі ділового та культурного співробітництва «Український дім», відбулася презентація монографії „Український тризуб: історія дослідження та історичний реконструкт”.

Заслужений діяч науки і техніки України, автор понад 40 наукових праць з проблем національної безпеки та історії нашої Вітчизни Олександр Белов та доктор історичних наук, автор понад 120 праць з проблем історії та культури Георгій Шаповалов доклали чимало зусиль для створення сучасної наукової концепції про походження та духовний зміст тризуба – одного з найдавніших та найзагадковіших символів минулих часів.

В основу першої частини монографії – „Історія дослідження українського тризуба” – покладено матеріали, які публікуються авторами вперше. Зокрема, розкривається зміст досліджень вивчення тризуба, які здійснювалися на початку XIX ст., коли було знайдено численні скарби давньокиївських монет під Борисполем і Ніжином. Саме тоді стався справжній вибух інтересу до княжого знака на монетах. Дослідники бачили в цьому зображенні то світильник, то хоругву, то птаха. „Хрещеним батьком” слова „тризуб” став Микола Карамзін, який у своїй „Історії держави Російської” (1816) саме так назвав фігуру, викарбувану на давніх монетах.

Велику увагу у виданні приділено висвітленню вивчення тризуба у період українських визвольних змагань (1914 – початок 1930-х років). В окремому розділі подається аналіз наукових праць, створених ученими в еміграції та в СРСР від початку 1930-х – до 1960-х рр.

Розглядаючи період 1970–1990-х рр., автори приділяють увагу „знакам Рюриковичів”. Окремо йдеться про відновлення досліджень у першій половині 1990-х років, коли створення Української держави потребувало оформлення її державної символіки, та працям кінця XX – початку XXI ст. Серед робіт сучасного періоду є і ґрунтовні наукові розробки із залученням широкої джерельної бази (вони, як правило, невідомі широкому загалу читачів) та численні роботи, створені з кон’юктурних міркувань на основі нетворчих запозичень.

Матеріали другого розділу – **В. Кононенко** „Історичний реконструкт походження та духовного змісту українського тризуба” – складаються із значно доповнених та виправлених текстів праць авторів, виданих раніше.

О. Белов і Г. Шаповалов наполягають, що сучасний Державний герб України походить від двох прадавніх язичницьких та християнських символів хреста та якоря, які уособлюють віру та надію на спасіння.

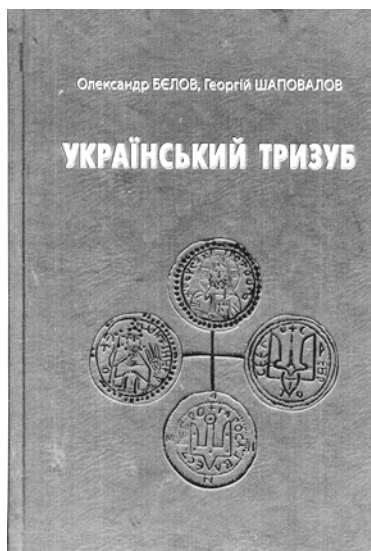
У представленому виданні вдало поєднано науковий зміст і популярний виклад, що робить монографію корисною для науковців-дослідників і доступною для широкого кола читачів. Користуватись виданням допомагає іменний покажчик.

Вихід у світ книги „Український тризуб: історія дослідження та історичний реконструкт”, яка містить реальну об’єктивну інформацію про головний національний символ молоді України – держави, є подією надзвичайно великого значення. Монографія є не тільки своєрідним науковим проривом у дослідженні походження прадавнього знака – тризуба. Вона збагачує українську націю тими історичними знаннями, котрі дають незбориму силу для будь-яких викликів як у теперішньому часі, так і в майбутньому.

У презентації монографії брали участь представники видавництва „Дике поле” та благодійної організації Центр освітніх ініціатив „Гуманітарне відродження”, завдяки зусиллям яких книга побачила світ, генеральний директор Національного музею історії України С. Чайковський, журналіст Д. Яневський, який одним із перших ініціював на українському телебаченні передачі, присвячені гербу України, журналіст В. Аблицов та письменниця М. Матіос, котрим пощастило вже прочитати презентовану монографію, представники вищих навчальних закладів, бібліотек тощо. На цінності книги як бібліографічного джерела наголосила завідувачка відділу Національної парламентської бібліотеки України В. Кононенко. Видання містить найповніший на сьогодні перелік джерел, який налічує 250 позицій і дає інформацію про книги та публікації, видані в Україні та за її межами з 1853 до 2004 року, що представляють різні погляди і концепції походження тризуба.

Цю надзвичайно цікаву книгу видавці планують передати через відділ обмінного і резервного фондів НПБУ, як благодійний дар, до обласних бібліотек країни.

Додаткову інформацію можна отримати на сайті: www.ukrgerb.com

НА ДОПОМОГУ КЕРІВНИКОВІ!

У лютому 2008 року вийшов у світ перший інформаційний номер журналу «КОНТРОЛЬ» (передплатний індекс 99563).

Започаткування цього видання зумовлено збільшенням фіскального тиску на підприємства та установи з боку контролюючих та правоохоронних органів. Сьогодні складно знайти суб'єкта господарювання, де б жодного разу не здійснювалася перевірка податківцями, ревізорами Контрольно-ревізійної комісії (КРУ) чи правоохоронними органами.

Як свідчить практика, на запитання: «Що найбільше заважає Вам працювати?», майже кожен керівник, незалежно від займаної посади та досвіду роботи, відповідь: «Величезна кількість різноманітних перевірок».

У свою чергу, в значній кількості інструкцій, порядків, правил, інших нормативно-правових актів іноді зустрічаються протиріччя, що спричинює умови, за яких працювати без порушень практично неможливо. Прикро, але протягом останніх років проблема перевірок контролюючими органами є однією з найгостріших та найболючіших.

За даними Державного комітету з регуляторної політики та підприємництва, на сьогодні в Україні існує понад 50 контролюючих органів, які так чи інакше мають право здійснювати контроль суб'єктів господарювання незалежно від форми власності.

Зустріч із представниками будь-якого з них не віщує нічого доброго. Як правило, фінал такої зустрічі – штрафи, пені, неустойки, зіпсовані нерви...

Крім того, існує значна проблема шахрайства або «некомпетентності» з боку найманих працівників, уникнути якої безконфліктно майже неможливо. В цьому випадку керівник сам змушений виступати у ролі контролера, тому на сторінках журналу будуть надані практичні рекомендації щодо створення ефективної системи внутрішнього контролю. Адже важливою умовою успіху в будь-якій сфері діяльності сьогодні, як ніколи раніше, є здатність керівника передбачити, оцінити та мінімізувати можливі ризики втрати майна і, відповідно, зберегти свою ділову репутацію.

Мета видання – забезпечити професійною інформацією і організаційно-методичними рекомендаціями тих, кого перевіряють, та створити умови для конструктивного діалогу з контролюючими органами або тими, хто перевіряє. Передусім, кожному керівникові варто знати, які саме контрольні органи можуть його перевіряти і з яких саме питань. Не завадить мати й чітке уявлення про умови здійснення перевірки.

На сторінках журналу розглядаються також характерні порушення та помилки, що виявляються в ході

здійснення ревізій і перевірок, вміщуються коментарі фахівців із урегулювання проблем, що виникли.

В. Король

Журнал «Контроль» у першу чергу орієнтований на тих, кому в ході практичної діяльності доводиться приймати рішення, пов'язані з управлінням ресурсами: керівнику (підприємства, установи, організації); головному бухгалтеру, економісту; внутрішньому фінансовому контролеру, аудитору, юристу; представнику державних контролюючих органів; будь-якому громадянину, який бажає володіти об'єктивною інформацією у цій сфері.

Матеріал у виданні розміщується за рубриками. Наприклад, у рубриці: «Злочини у сфері господарської діяльності» громадськість інформується про позицію органів внутрішніх справ, прокуратури, податкової, КРУ щодо кваліфікації порушень чинного законодавства України. У рубриці «Контроль якості» приділено увагу впровадженню систем управління якістю за міжнародними стандартами та їхньої сертифікації відповідно до вимог ДСТУ ISO 9001-2001.

У серпні 2008 року також вийшло у світ нове видання «Довідник сільського голови та селищної ради» (передплатний індекс 99737), основне завдання якого надати допомогу органам місцевого самоврядування та громадського самоуправління в їхній діяльності.

Сьогодні стрімко змінюються та зростають вимоги до органів місцевого самоврядування. Як громадськість, так і вищі державні органи, вимагають від керівників місцевого рівня швидких, а головне результативних трансформаційних дій. Крім того, сільський, селищний голова – чи не єдина людина, від організаторських здібностей якої залежить існування місцевої громади. Від формування місцевого бюджету до надання останньої шани небіжчику – всі без винятку питання потребують його уваги.

«Довідник сільського голови та селищної ради» допоможе у прискоренні прийняття рішень та покращенні процесів місцевого самоврядування і громадського самоуправління.

Мета видання:

- висвітлювати сучасні тенденції розвитку місцевого самоврядування;
- підвищити адміністративну спроможність та професійну кваліфікацію керівників органів місцевого самоврядування.

Статтю підготовлено за матеріалами сайту:
<http://www.strategies.com.ua/jornalu.html>.

ОЛЬГА МАРКІВНА СЕРЬОГІНА

10 травня 2008 р. зупинилося невтомне серце **Ольги Марківни Серьогіної**.

О. Серьогіна відома, перш за все, як здчий та керівник однієї з найбільших українських бібліотек – Державної науково-технічної бібліотеки (ДНТБ) України.

Народилася Ольга Марківна 27 грудня 1920 року в осередку світової цивілізації – селі Трипілля під Києвом. Змалку вона вирізнялася потягом до знань. Навчившись у чотирирічному віці читати, протягом усього життя не розлучалася з книгою.

Під час Великої Вітчизняної війни була зв'язковою партизанського загону та двічі перебувала за мить від смерті.

У повоєнний час дочка репресованого капітана далекого плавання Марка Євдоченка закінчила Московський державний бібліотечний інститут (нині – Московський державний університет культури і мистецтв). У 1952 році Ольга Марківна прийшла працювати бібліографом до науково-технічної бібліотеки, якій присвятила понад тридцять років свого життя (з них два десятиліття була на керівній посаді). Зі своїм попередником – директором бібліотеки Олександром Олексійовичем Бурмою, та однодумцями О. Серьогіна брала активну участь у перетвореннях, пов'язаних зі зміною статусу бібліотеки у 1960 р., коли вона стала Державною республіканською науково-технічною бібліотекою (ДРНТБ), у створенні засад для перспективної систематичної науково-методичної роботи з мережею науково-технічних бібліотек країни.

Прагматичний розум Ольги Марківни, організаторські здібності, чітке бачення мети, вміння відстоювати власну думку перед високопосадовцями сприяли ефективній розбудові головної багатогалузевої і багатовидової документної бази системи науково-технічної інформації України. За безпосередньої участі О. Серьогіної відбувалися розширення функцій книгозбірні, її технічне переоснащення, масштабні зміни у якісному і кількісному складі бібліотечного фонду, здійснювалися наукові дослідження різного рівня, які збагатили теорію і практику бібліотечного знання, бібліографії та науково-інформаційної діяльності. За період керівництва Ольги Марківни бібліотеку було відзначено як республіканськими, так і всесоюзними нагородами.

Неоціненний внесок О. Серьогіної у справу виховання молоді, студентства, працівників інформаційних органів та науково-технічних бібліотек, створення бази для їхньої практичної підготовки. Свій величезний досвід, глибокі знання Ольга Марківна понад двадцять років передавала студентам, читаючи курс «Бібліографія науково-технічної літератури і документації» у Київському державному інституті культури ім. О.Є. Корнійчука (нині – Київський національний університет культури і мистецтв). За часів керівництва О. Серьогіної у ДРНТБ, де молодь складала третину з 200 працівників, народжувалися добрі традиції: отримав розвиток рух наставництва, коли досвідчені колеги допомагали початківцям, було створено Раду молодих спеціалістів, роботі з якою директор приділяла особливу увагу. І нині молода генерація фахівців, яких виховала Ольга Марківна, робить свій внесок у науково-технічний розвиток нашої країни.

За активну професійну і громадську діяльність О. Серьогіна була відзначена званням заслуженого працівника культури України, пенсією “За особливі заслуги перед Україною”.

І після виходу на заслужений відпочинок Ольга Марківна не втрачала зв'язків із колегами, багато читала, слідкувала за подіями у бібліотечно-інформаційному середовищі в Україні та за її межами, розвитком бібліотеки, писала статті, до останніх днів життя хвилювалася за долю музею трипільської культури у рідному селі. Вона виховала сина і дочку, які стали яскравими особистостями й достойними людьми зі вченими ступенями.

Ім'я Ольги Марківни з вдячністю й повагою згадують ті, чия доля перепліталася з її долею, багато поколінь інформаційних і бібліотечних працівників. Її життєвий шлях ніколи не був легким, а для учнів і послідовників він є прикладом високого служіння обраній професії.

Пам'ять про Ольгу Марківну Серьогіну – високоосвічену, обдаровану, щедрю душею людину, мудру порадицю – назавжди залишиться в наших серцях.

Колектив Державної науково-технічної бібліотеки України

Кабінет Міністрів України

Постанова

від 25 червня 2008 р. № 577

Київ

Про присудження Премії Кабінету Міністрів України
імені Лесі Українки за літературно-мистецькі твори
для дітей та юнацтва
(Витяг)

Кабінет Міністрів України ПОСТАНОВЛЯЄ:

Присудити Премію Кабінету Міністрів України імені Лесі Українки
за літературно-мистецькі твори для дітей та юнацтва за 2007 рік:
у номінації „Літературні твори для дітей та юнацтва”

МЕНЗАТЮК Зірці Захаріївні – письменниці – за книги „Київські казки”, „Казочки-куцохвостики”,
"Тасмниця козацької шаблі"

Прем'єр-міністр України

Ю. Тимошенко

Уряд. кур'єр. – 2008. – 4 лип. – С. 21

НАШІ АВТОРИ

Александрова О., головний бібліотекар
Національної парламентської бібліотеки
України

Бейліс Л., кандидат історичних наук, завідувач
відділу Національної парламентської бібліотеки
України

Богза Н., директор Миколаївської ОУНБ
ім. О. Гмирьова, заслужений працівник
культури України

Бурячинська Л., завідувачка бібліотеки
Рівненського державного аграрного коледжу

Вилегжаніна Т., генеральний директор
Національної парламентської бібліотеки
України, заслужений працівник культури
України

Ворона Ю., головний бібліотекар
Національної парламентської бібліотеки
України

Воскобойнікова-Гузева О., кандидат
історичних наук, старший науковий
співробітник, директор Інституту
бібліотекознавства Національної бібліотеки
України імені В.І. Вернадського

Ґірсберг Дагмар, редакторка і публіцистка у
м. Бонні (Німеччина)

Дзюба І., доктор філологічних наук, дійсний
член Національної академії наук України,
Герой України

Кононенко В., завідувачка відділу
Національної парламентської бібліотеки
України

Король В., член Національної спілки
журналістів України

Краховська М., директор Богородчанської
ЦБС Івано-Франківської області

Масіпан О., головний бібліотекар
Національної парламентської бібліотеки
України

Погребна О., завідувачка відділу
Національної парламентської бібліотеки
України

Розколупа Н., вчений секретар Національної
парламентської бібліотеки України

Савіна З., заступник генерального директора
Національної парламентської бібліотеки
України

Тітова Н., директор Дніпропетровської
обласної універсальної наукової бібліотеки,
заслужений працівник культури України

Цуріна І., завідувачка відділу Національної
парламентської бібліотеки України